

VAŽNOST MIGRACIJA ZA TRŽIŠTE GRAĐEVINSKE INDUSTRIJE U HRVATSKOJ

Skender, Nevenka

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:207302>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-08**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski studij
Trgovina i međunarodno poslovanje

**VAŽNOST MIGRACIJA ZA TRŽIŠTE GRAĐEVINSKE
INDUSTRIJE U HRVATSKOJ**

Diplomski rad

Studentica: Nevenka Skender

Zagreb, Rujan 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Trgovina i međunarodno poslovanje

**VAŽNOST MIGRACIJA ZA TRŽIŠTE GRAĐEVINSKE
INDUSTRIJE U HRVATSKOJ**

**THE IMPORTANCE OF MIGRATIONS FOR THE
CONSTRUCTION INDUSTRY MARKET IN CROATIA**

Diplomski rad

Studentica: Nevenka Skender, 0067526775

Mentor: Doc. dr. sc. Helena Nikolić

Zagreb, rujan 2020

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____

(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

(potpis)

Sažetak i ključne riječi

Graditeljstvo predstavlja jednu od najvažnijih grana hrvatskog gospodarstva koja se nakon gospodarske i ekonomske krize počinje oporavljati 2012. godine. Građevinsku industriju u Hrvatskoj karakteriziraju obilježja proizvodnog i uslužnog sektora te ona ima veliki utjecaj na rast gospodarstva u cjelini, direktno i indirektno. Zapošljavanje velikog broja stanovništva, kako domaćeg tako i stranog, potiče razvoj tehnologija i inovativnosti. U radu su objašnjeni glavni pojmovi poput definiranja i podjele migracija, uzroci i posljedice migracija, analizira se migracija stanovništva Hrvatske. Rad sadrži prikaz projekcije stanovništva Republike Hrvatske, specifičnosti tržišta rada građevinske industrije, utjecaj migracija na zaposlenost te se analiziraju trendovi mogućnosti rasta same industrije. Prikazan je teorijski pristup migracija te istraživanja provedena od strane mnogih teoretičara koji su analizirali utjecaj migracija na tržište rada i njegove sastavnice.

Ključne riječi: *građevinarstvo, građevinski sektor, industrija, tržište rada, migracije*

Abstract and key words

Construction is one of the most important branches of the Croatian economy that began to recover after the economic crisis in 2012. The construction industry has the characteristics of a manufacturing and service sector, but it also has a great influence on the growth of the economy as the whole, directly and indirectly. Employment of a large number of the population, which includes labour from abroad, encouraging the development of technologies and innovation. This paper explains the main concepts such as the definition and division of migration, the causes and consequences of migration, analyses the migration of the Croatian population. The paper presents the projection of the population of the Republic of Croatia, the specifics of the labour market of the construction industry, the impact of migration on employment and analyses the growth trends of the industry itself. The theoretical approach to migration is presented, as well as research conducted by many theorists who have analyzed the impact of migration on the labour market and its components.

Key words: *construction, construction sector, industry, labor market, migration*

Sadržaj

1. Uvod	1
1.1. Definiranje predmeta istraživanja	1
1.2. Ciljevi rada	2
1.3. Metode istraživanja	2
1.4. Sadržaj rada	2
2. Uloga migracija u razvoju Hrvatskog gospodarstva	4
2.1. Pojmovno određenje migracija	4
2.2. Migracije u funkciji razvoja	11
2.3. Interakcija migracija i tržišta	13
3. Analiza migracije stanovništva u Hrvatskoj	17
3.1. Migracije stanovništva u Hrvatskoj	17
3.2. Analiza odnosa migracija i tržišta rada	20
4. Pregled ključnih pokazatelja razvoja građevinske industrije u Hrvatskoj	24
4.1. Glavni sektorski pokazatelji	24
4.2. Specifičnosti tržišta rada u građevinskoj industriji	27
4.3. Analiza tržišnih trendova u građevinskoj industriji	30
5. Utjecaj migracija na zapošljavanje i rast građevinske industrije	34
5.1. Uloga i značaj migracija u razvoju građevinske industrije	34
5.2. Povezanost migracija i zaposlenosti u građevinskoj industriji	36
5.3. Analiza trendova i mogućnosti rasta građevinske industrije	40
6. Zaključak	46
Literatura	47
Popis tablica	51
Popis slika	52
Popis grafova	53
Životopis	54
.....	54

1. Uvod

1.1. Definiranje predmeta istraživanja

Kod mnogih teoretičara sam pojam integracije migranata izaziva nedoumice budući da je značenje povezano s postmodernističkom slikom zapadnoeuropskih društava. Slika se temelji na ideji države-nacije u kojoj se društvo promatra kao strukturirana, dobro povezana cjelina u kojoj se svi koji ne pripadaju u tu skupinu procjenom društva smatraju strancima. Radni migranti, državljani trećih zemalja te njihovi potomci sve do u nazad par godina smatrali su se najčešćim strancima koji su dolazili u Europu, no to se mijenja kao posljedica masovnih izbjegličkih tokova. Naime, stranac u Europi umjesto radnog migranta, postaje prisilni migrant ili izbjeglica (IMIN-2016:1).

Integracija migranata je proces društvene promjene te ga je stoga nemoguće jednoznačno odrediti. Pojam integracije često se miješa s pojmovima poput inkorporacija, uključivanje, adaptacija, no nemoguće je da oni mogu zamijeniti pojam integracije, čije je značenje u vezi sa savršenom slikom društva u cjelini. Značenje ujedno aludira povijesne, političke i društvene procese koji su u vezi s pojavom nacije-države i s nacionalnim samo razumijevanjem koji imaju velik utjecaj na prihvata imigranata te na samu integraciju. Integracija prikazuje proces uključivanja i prihvaćanja imigranata u glavne institucije i položaje u državi primitka, no kao i posljedicu racionalnih odgovora sudionika na društveno okruženje. Prikazuje se kao dvosmjernan proces prilagodbe između imigranta i društva primitka, iako noviji pristupi predlažu da se u integracijski proces uključi i zemlju porijekla imigranta kao treću stranu (IMIN-2016:2).

Postoje razni razlozi emigriranja ljudi u druge države, no uglavnom se sve svodi na nepovoljne uvjete na tržištu rada, nisku kvalitetu života te želju za boljim životnim standardom i većom plaćom. Migracije i razvoj građevinske industrije međusobno su zavisni procesi u globalnom svijetu. Migracije ne mogu biti zamjena za razvoj industrije/sektora, a razvoj nije neophodno ovisan o migracijama. Ipak, oba procesa mogu značajno utjecati jedan na drugog.

Glavno odredište svih migranata predstavlja upravo Europa pa sukladno tomu utjecaj migranata na tržište rada postaje iznimno važan i zanimljiv (Penava- 2011:335). U ovom radu analizira se migracija stanovništva Republike Hrvatske te je prikazana veza migracija s tržištem rada te tržištem građevinske industrije u Republici Hrvatskoj.

1.2. Ciljevi rada

Nekoliko je temeljnih ciljeva ovog rada, a to su:

- Analizirati stanje na hrvatskom tržištu rada i istražiti utjecaj migracija na sastavnice tržišta;
- Istražiti utjecaj migracija na hrvatsko tržište građevinske industrije;
- Analizirati trendove u zaposlenosti i rastu građevinske industrije u Republici Hrvatskoj;
- Ispitati postojanje veze između migracija tj. izdavanja radnih dozvola u građevinskoj industriji i pokazatelja rasta građevinske industrije.

1.3. Metode istraživanja

Podatci korišteni u ovom radu su stručna i znanstvena literatura korištena pri objašnjavanju teorijskog dijela rada. Statistički podatci iz godišnjih publikacija i izvještaja Državnog zavoda za statistiku, publikacije Hrvatske Gospodarske komore, Eurostata također su korišteni pri analizama sektorskih pokazatelja, tržišnih trendova te usporedbe određenih parametara unutar sektora u promatranom razdoblju.

Metode koje su se koristile tokom pisanja rada su induktivna i deduktivna metoda, statistička metoda, deskriptivna metoda te metode nabiranja, komparacije i klasifikacije. Uz sve to, korištena je i metoda analize tržišnih trendova u građevinskoj industriji.

1.4. Sadržaj rada

Rad je podijeljen u pet poglavlja koja objašnjavaju povezanost migracija s tržištem rada i građevinskom industrijom. Prvi dio rada predstavlja pojmovno određenje migracija te same uzroke i posljedice migracija. Poblježe je objašnjen i teorijski pristup migracijama. Nakon toga prikazane su migracije u funkciji razvoja te sama interakcija migracija i tržišta rada.

Drugi dio sadrži prikaz migracija stanovništva u Hrvatskoj i analizira se odnos migracija i tržišta rada. Kod migracija stanovništva Hrvatske nalaze se podatci o vanjskim i unutarnjim migracijama te su ukratko prikazani valovi iseljavanja iz Hrvatske kroz povijest. Prikazuje se pitanje značajnosti migracija kao dopune radne snage i održavanju rasta stanovništva. Također, prikazuje se teorijski pristup odnosa tržišta rada i migracija i sam utjecaj migracija na tržište rada, konkretnije europsko tržište rada.

Treći dio rada sadrži pregled i detaljnije objašnjenje ključnih sektorskih pokazatelja razvoja građevinske industrije u Hrvatskoj, koje su specifičnosti tržišta rada te kakvi su tržišni trendovi u građevinskoj industriji. Podatci korišteni u svrhu analize tržišnih trendova u građevinskoj industriji u Hrvatskoj, uspoređeni su s podacima EU-28.

Utjecaj migracija na zapošljavanje i rast građevinske industrije predstavlja četvrti dio rada te je u njemu objašnjena uloga i značaj migracija u razvoju industrije, analiza trendova građevinske industrije te veza između zaposlenosti i migracija u građevinskoj industriji.

Zaključni peti dio predstavlja kratko objašnjenje svih analiza koje rad sadrži.

2. Uloga migracija u razvoju Hrvatskog gospodarstva

2.1. Pojmovno određenje migracija

Migraciju stanovništva odnosno mehaničko kretanje označava prvenstveno prostorna pokretljivost, odnosno prostorna mobilnost stanovništva. Mobilnost stanovništva je po sebi širi pojam od migracije stanovništva budući da su migracije samo jedan od oblika mobilnosti odnosno pokretljivosti stanovništva (Wertheimer-Baletić, 1982. str. 186.).

Migracije predstavljaju useljavanje, odnosno iseljavanje, iz određenog područja, zemlje, pa s tim u vezi postoje imigracije i emigracije. Imigracija predstavlja doseljavanje, dok se emigracije odnose na odseljavanje stanovništva. Migracijskim saldom prikazuje se razlika imigracije i emigracije. Kad je broj doseljenika veći od broja iseljenika tada se govori o pozitivnom migracijskom saldu. Negativni migracijski saldo nastaje kad broj iseljenika premašuje broj doseljenika. U slučaju kad je broj iseljenika i doseljenika jednak, tada je riječ o nultom migracijskom saldu. U širem smislu migracija predstavlja promjenu mjesta boravišta, bilo privremenog ili trajnog, odnosno bilo koji oblik preseljenja, dok se migracije u užem smislu odnose samo na trajne promjene mjesta boravišta.

Mehaničko kretanje stanovništva dijeli na unutarnje i vanjske migracije stanovništva. Unutarnja migracija stanovništva predstavlja migracije stanovništva unutar granica neke države te one nemaju utjecaja na broj ukupnog stanovništva države, ali su bitne za kretanje broja stanovnika pojedine regije. Vanjska migracija stanovništva predstavlja dolazak stanovništva iz drugih država, odnosno odlazak domaćeg stanovništva iz vlastite države.

Politika, demografija, ekonomija, geografija te kombinacija istih često su čimbenici koji predstavljaju glavne pokretače migracija. Politički čimbenici su najčešći uzroci prisilnih migracija kao što su rasni, vjerski, nacionalni progoni, političke emigracije, međudržavno preseljavanje stanovnika i slično. Demografski čimbenici potiču na migracije iz područja s visokim prirodnim prirastom u područja rjeđe naseljenosti te višim stupnjem razvoja. Migracije potaknute geografskim čimbenicima prisutne su zbog težnje za boljim životnim prilikama, klimatski privlačnijim odredištima, boljom prometnom povezanošću.

Migracije se mogu podijeliti prema nekoliko kriterija: (Graovac Matassi:2004.)

- Prema prostornom obuhvatu: Vanjske(međudržavne) i unutarnje (unutardržavne)
- Prema vremenskom obuhvatu: dnevne, tjedne, mjesečne, sezonske, privremene i konačne
- Prema motivima i razlozima: ekonomske i neekonomske
- Prema voljnosti: prisilne i dobrovoljne
- Prema organiziranosti: organizirane i neorganizirane

Dvije su skupine uzroka migracija, potisni faktori koji su prisutni u zemlji ili mjestu iseljništva te privlačni faktori koji su ključni pro odabiru potencijalnog odredišta migranata.

Uzroci migracija

Migracije imaju učinak kako u državi, mjestu iseljjenja tako i u mjestu useljjenja. Njihov utjecaj se ogleda u promjenama broja, strukture i distribucije stanovništva

Migracijom stanovništva nastaju dva vremenska učinka a to su: (Penava-2011:339)

1. Trenutni učinak koji se očituje u trenutnoj promjeni ukupnog broja i strukturu stanovništva, kako u mjestu odlaska, tako i u mjestu dolaska.
2. Dugoročni učinak koji proizlazi iz trenutačnog učinka, a predstavlja mlado stanovništvo koje dolazi u mjesto odredišta s ciljem sklapanja brakova, rađanja djece, stvaranja obitelji i umirati, što bi se dogodilo u mjestu polazišta da se nije odselilo. Tako se obogaćuje mjesto odredišta, dok se u isto vrijeme mjesto polazišta osiromašuje.

Postoje dvije skupine uzroka migracija, a to su potisne i privlačne skupine. Potisni faktori prisutni su u mjestu prebivališta, dok se privlačni faktori nalaze u potencijalnim odredišnim destinacijama.

U potisne razloge ubrajaju se nezaposlenost, loša i nestabilna ekonomska i politička situacija u zemlji, diskriminacija, neslaganje s vrijednosnim sustavnom zajednice te nepovoljni uvjeti za osobno napredovanje. Privlačne razloge čine bolje ekonomske prilike u zemlji imigracije, veća mogućnost zapošljavanja i zarade, bolji životni te povoljnije prilike za profesionalni razvoj (Šverko-2014.).

Iako postoje modeli koji tumače protok kapitala i ljudi na svjetskoj razini, ali kod objašnjenja migracija i uzroka migracija to nije slučaj. Naime, ne postoji nijedan teorijski model koji je službeno prihvaćen da objašnjava migracije. Dok se u starijim teorijama pretežno bavilo procesom migracije radne snage, nove teorije žele naći objašnjenje zašto se migracije nastavljaju jednom kad su počele (Schoorl-1995:3). Ekonomski, politički, socijalni i 'povezujući' faktori se uglavnom razlikuju kroz teorije te ujedno utječu na migracije, dok njihova kombinacija određuje smjer i veličinu migracijskih tokova.

Teorijski pristup migracija može se podijeliti u dvije skupine. Prva skupina čine teorije koje objašnjavaju razloge nastanka migracija, dok druga skupina prikazuje teorijske pristupe koji pojašnjavaju nastavak migracija. Pristupi koji se obrađuju u nastavku su: neoklasična ekonomska teorija, teorija dvostrukog tržišta rada, novije teorije migracija radne snage, relativnog gubitka i svjetska teorija sustava objašnjavaju razloge nastanka migracija (Jannissen-2007:412-413).

- Neoklasična ekonomska teorija- polazi od standardnih pretpostavki neoklasike te objašnjava kako osobe migriraju zbog maksimizacije vlastite koristi tj. da je glavni razlog migracija razlika u cijeni rada među geografskim područjima. S tim u vezi, može se reći da tržišta kojima nedostaje radna snaga i imaju viška kapitala, imaju relativno visoke plaće.
- Teorija dvostrukog tržišta rada- govori da je temeljni element međunarodnih migracija potražnja nisko obrazovane radne odnosno privlačni faktori u razvijenim zemljama. Radnici migranti potrebni su kako bi se popunio najniži rang na tržištu rada jer domaći radnici ne žele raditi te poslove te tako predstavljaju nedostatak mobilnosti. Tako se stvara potreba za radnicima migrantima.(Park- 1928.) Teorija pretpostavlja da se tržište razvijenih zemalja sastoji od dva segmenta: primarnog i sekundarnog. Kod primarnog segmenta zahtijeva se visoko kvalificirana radna snaga dok je sekundarni radno intenzivan i traži nisko kvalificirane radnike.
- Novija teorija migracije radne snage- navodi da se pri odluci o migraciji radne snage u obzir uzima kućanstvo i ostali društveni subjekti, a ne samo pojedinac (Jannissen-2007:413). Budući da kućanstva imaju averziju prema riziku od nedovoljnog dohotka te žele ga izbjeći ili minimalizirati pa je tako jedan od načina migracija radne snage kućanstva. Jedan od načina smanjivanja rizika od niskog dohotka je taj da migranti svojim obiteljima šalju doznake koje pozitivno utječu na ekonomiju i gospodarstvo države iz kojih se odlazi budući da se omogućava dodatan priljev novca u zemlju.

Čimbenici ovog modela se tiču i kućanstva, strukture i izvora dohotka, podataka o vrsti i uporabi dohotka kućanstva kao i percepcije o funkcioniranju različitih povezanih i značajnih tržišta (Schoolr-1995:3).

- Teorija relativnog gubitka- ističe da je bitan čimbenik migracija svijest o drugim članovima kućanstva tj. migracije će biti izraženije u društvima s ekonomskim nejednakostima. Članovi kućanstva ne migriraju da povećaju apsolutni dohodak kućanstva, već da poboljšaju položaj kućanstva u odnosu na referentne skupine stanovništva, kao na primjer veći dohodak u odnosu na ostale stanovnike regije (Jannissen-2007:413). Migracija radnika sastoji se od dvije faze: u prvoj fazi podmiruju se osnovne životne potrebe, dok se u kasnijoj fazi novac investira za podmirenje sekundarnih potreba. „Uspješni“ migranti mogu biti uzor i dobar poticaj ostalima koji se dvoume između ostanka u zemlji i iseljavanjem te stvaranjem novog životnog okruženja iz temelja (Jannissen-2007:411).
- U svjetskoj teoriji sustava se migracije promatraju s globalne perspektive te se ističe kako se društvene promjene unutar društva mogu očitovati u interakciji različitih društava. Primjer takve interakcije predstavlja međunarodna trgovina zemalja sa slabijim gospodarstvima i zemalja s snažnijim gospodarstvima koja izazivaju ekonomsku stagnaciju i rezultira poteškoćama u uvjetima života zemalja sa lošijim gospodarstvom (Jannissen-2007:413). Mnogi osporavaju ovu tvrdnju jer slobodna trgovina može smanjiti migracije razvijenih zemalja i zemalja u razvoju. Ako razvijene zemlje uvoze radno-intenzivnu robu, doći će do povećanja zaposlenosti nekvalificiranih radnika u manje razvijenim zemljama čime će se smanjiti broj migranata. Izvoz kapitalno-intenzivne robe iz bogatih zemalja u siromašne zemlje izjednačava prihode i stvara bolje uvjete zapošljavanja, a time se usporava i migracija (Jannissen-2007:314).

Posljedice migracije

S gledišta zemalja odrednica, masovne migracije predstavljaju velik i teško savladiv izazov koji se može razmatrati na različite načine te se zbog tog stvara nejasna i nepotpuna slika o samoj pojavi migracija. Iako članice Europske unije zbog demografske obnove i nedostatka radne snage trebaju veliki broj useljenika, države članice nemaju spremne učinkovite strateške planove ni kapacitete za prihvatanje velikog broja migranata (Mikac, Dragović-2017: 130).

Migracije manjih skupina ljudi povijesna su konstanta koja je uz određena postignuća odgovorna i za negativne pojave do kojih je došlo tijekom povijesti. Migracije čine svakodnevan događaj koji znatno utječe na svjetsko tržište rada i radne snage. Pored razvijenih mehanizama i instrumenata regulacije, migracije ne označavaju veliki izazov za zemlje ishodišta, odredišta kao ni za zemlje tranzita. Ujedno tako, u razvijenim državama migracije nisu izazov zbog postojanja različitih mjera i politika integracije (Mikac, Dragović-2017:132).

U Hrvatskoj se migracijska kretanja još uvijek ne percipiraju kao važna društvena pitanja, pa se može očekivati da će Hrvatska biti odredišna zemlja zakonitih i nezakonitih migranata. Sukladno s tim, migracija ostvaruje pozitivno djelovanje na negativne demografske trendove koji su već dugo prisutni te tako ugrožavaju razvoj države u cijelosti. U pogledu migracija, zemlje odrednice ostvaruju potencijale u pogledu popunjavanja slobodnih radnih mjesta i osiguranja vještina koje nedostaju te održavanja gospodarskog rasta. Doprinosi novih radnika migranata pomoći će i u pogledu osiguranja sredstava za isplate mirovina. Imigranti donose energiju i inovacije te se zemlje domaćini obogaćuju priljevom etničkih i kulturnih različitosti. Postoji mogućnost oporavka iseljenih područja. Zemlje iseljenika imaju koristi od novčanih doznaka (sredstva koja migranti šalju kući), koje nadmašuju inozemnu pomoć, a migranti koji se vraćaju u zemlju podrijetla sa sobom donose uštedevinu, vještine i međunarodne kontakte (Trantina-2018:3).

Brojne europske zemlje su blagonaklone prema imigrantima, no studije pokazuju slabo izražen utjecaj migranata na tržište rada, kako europsko, tako i svjetsko. Istraživanja također pokazuju kako imigracija može doprinijeti probitku tržišta rada i smanjiti tenzije prema imigrantima ukoliko bi se imigracijska politika racionalno i transparentno uredila (Penava-2011:337).

Projekcija mladih u Republici Hrvatskoj

Migracije mladih izravno utječu na demografsku strukturu stanovništva, odnosno izazivaju negativne demografske trendove, prirodnu depopulaciju te se, paralelno s tim, povećava udio starog stanovništva u državi. U posljednjih dvadesetak godina, Republika Hrvatska se suočava s velikim brojem iseljavanja visokoobrazovanih osoba, mladih ljudi, pa čak i cijelih obitelji u inozemstvo.

Temeljnu osnovu za proučavanje strukture stanovništva predstavlja ekonomska struktura radne snage, odnosno aktivnog stanovništva. Bitan čimbenik određivanja ekonomski aktivnog stanovništva čini aktivno sudjelovanje u procesu rada.

Ekonomski aktivno stanovništvo čine sve zaposlene osobe koje rade puno radno vrijeme, pola radnog vremena i više te manje od pola radnog vremena. Zatim, sve osobe koje aktivno obavljaju određeno zanimanje, ali nisu u radnom odnosu (aktivni u poljoprivredi, zanatstvu...), te nezaposlene osobe u određenom razdoblju (duže od jednog mjeseca) koji su prije bili zaposleni i osobe koje prvi put traže posao (Obadić i Smolčić, 2007:4)

Prema sadašnjim projekcijama stanovništva Državnog zavoda za statistiku broj radno aktivnog stanovništva se smanjuje. U tablici 1 su prikazane projekcije radno aktivnog stanovništva (15 godina - 64 godine) u razdoblju od 2021. godine do 2051. godine uz hipoteze o broju migracija te fertilitetu.

Tablica 1 Projekcije radno sposobnog stanovništva u razdoblju 2021.-2051. godine

Godina	Radno sposobno stanovništvo- Varijanta srednjeg fertiliteta sa srednjom migracijom, u tisućama	Radno sposobno stanovništvo- Varijanta visokog fertiliteta sa visokom migracijom, u tisućama	Radno sposobno stanovništvo- Varijanta niskog fertiliteta sa niskom migracijom, u tisućama
2021.	2 814,6	2 835,2	2 794,0
2031.	2 639,8	2 690,9	2 581,4
2041.	2 506,9	2 621,7	2 383,8
2051.	2 317,8	2 526,1	2 113,6

IZRADA AUTORA PREMA: Državni zavod za statistiku, statističke informacije, https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Projections/projekcije_stanovnistva_2010-2061.pdf, [PRISTUPLJENO: 17. veljače 2019.]

Pri postavljanju hipoteze o fertilitetu za srednju varijantu projekcije uzima se u obzir i činjenica o sve manjem priljevu u fertilni kontingent i u skladu s tim, i starenje fertilnog kontingenta. Prema tome, i ostvarenje srednje varijante fertiliteta zahtijevat će postupno uvođenje dodatnih mjera pronatalitetne politike u skladu s potrebama vremena (DZS, Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061, 2011: 30).

Budući da pretpostavke o neto migracijama za nekoliko desetljeća unaprijed čine najzahtjevniji dio prognoziranja budućeg kretanja stanovništva, procjene neto migracija temelje se na projekcijama gospodarskog razvoja. Hipoteza o imigracijama polazi od toga da će se u širem okruženju oko Hrvatske zadržati sadašnji odnosi među državama prema stupnju

gospodarske razvijenosti. Ishodište imigracija proizlaze iz prostora Jugoistočne Europe, ponajprije na prostoru Bosne i Hercegovine, ali i šire (DZS, Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061,2011:31).

Varijanta visokog fertiliteta i s visokim migracijama predstavlja najoptimističniju varijantu projekcije, te je ujedno i ostvariva. U modernim uvjetima bitan faktor razvoja stanovništva predstavljaju gospodarska kretanja. Bitnu ulogu imaju novi sektori određenog gospodarstva koji svojim razvojem uvelike mogu stabilizirati nepovoljne demografske tendencije. No, gospodarski razvoj ne može sam po sebi djelovati na sprječavanje i zaustavljanje negativnih demografskih procesa. Glavno polazište ove varijante projekcije je dugoročan i stabilan gospodarski rast s naglašenim regionalnim razvojem (DZS, Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061,2011:33).

Kada bi se trenutni gospodarski problemi produbili, došlo bi do većeg broja nezaposlenosti mladih, neravnomjernog gospodarskog razvoja, sankcija socijalnih programa te brojnih drugih pojava koje bi imale negativan utjecaj na demografske trendove i razvoj. Usto, nastavak gospodarske krize u Hrvatskoj, uz snažniji gospodarski rast u zapadnoeuropskim zemljama, doveo bi do odljeva mladih iz Hrvatske.

Tijekom 20. stoljeća dolazi do velikog odljeva mladih u druge zemlje iz razloga tadašnjih političkih i gospodarskih kriza koje su pogodile Hrvatsku. Sve se to može sažeti u činjenicu da su postavljene hipoteze za ovu varijantu ostvarive ako se demografski trendovi prepuste spontanosti. Smanjivanje stope fertiliteta te nepovoljne promjene dobnih skupina stanovništva nije nerealno očekivati, pa situacija niskih migracija s niskim fertilitetom predstavlja nepovoljna gospodarska kretanja, što uzrokuje izostajanje mjera populacijske politike te redukciju sadašnjih mjera.

2.2. Migracije u funkciji razvoja

Migracije brzo mijenjaju dinamiku ukupnog kretanja kako mjesta porijekla migranata, tako i mjesta primitka migranata. Kapitalistička era započinje shvaćanjem važnosti veličine stanovništva za određenu zemlju. Otkrivanje i kolonizacija do tada nepoznatih prostranstava (Amerike, Afrike, Australije), povećanje produktivnosti i prinosa u poljoprivrednoj proizvodnji, uvođenje novih poljoprivrednih kultura koje su bile veliki izvor hrane i omogućavale bolje korištenje zemljišta (krumpir, kukuruz), dali su osnovu za brži porast stanovništva. Potrebu povećanja stanovništva pokazivali su i izgledi povećanja bogatstva i blagostanja. Do veće potražnje za radnicima dolazi pri razvoju gradova i manufakturne proizvodnje. Moć pojedinih zemalja počinje se mjeriti brojem stanovništva (Wertheimer- Baletić, 1999:64).

Ukupan broj useljenih osoba 2017. godine u države članice EU-28 iznosio je 4,4 milijuna, dok je broj iseljenih bio oko 3,1 milijun. Budući da ti podatci uključuju i tokove među državama članicama EU, oni nisu pokazatelji migracijskih tokova u Europsku uniju i iz europske unije. Od ukupnih 4,4 milijuna useljenih osoba, otprilike 2 milijuna njih su bili državljani zemalja koje nisu članice Europske unije, 1,3 milijuna su bili državljani neke druge države članice, oko 1 milijun njih su bile osobe koje su migrirale u članicu EU-a čiji su državljani tj. oni koji se vraćaju ili koji su rođeni u inozemstvu, dok njih oko 11 tisuća su bile osobe bez državljanstva. (Eurostat).

Slika 1 Useljavanje prema državljanstvu 2017. godine

Immigration by citizenship, 2017

	Total immigrants		Nationals		Non-nationals						
	(thousand)	(thousand)	(%)	Total		Citizens of other EU Member States		Citizens of non-member countries		Stateless	
				(thousand)	(%)	(thousand)	(%)	(thousand)	(%)	(thousand)	(%)
Belgium	126.7	17.5	13.8	108.5	85.6	60.2	47.5	48.3	38.1	0.0	0.0
Bulgaria	25.6	13.1	51.0	12.5	48.9	0.6	2.5	11.8	46.2	0.0	0.2
Czechia	51.8	4.5	8.7	47.3	91.3	16.6	32.0	30.7	59.3	0.0	0.0
Denmark	68.6	19.5	28.5	49.0	71.5	25.6	37.3	23.1	33.6	0.4	0.6
Germany ⁽¹⁾ (²)	917.1	124.4	13.6	788.9	86.0	395.0	43.1	391.5	42.7	2.4	0.3
Estonia	17.6	8.5	48.5	9.1	51.4	4.6	25.9	4.5	25.5	0.0	0.0
Ireland	78.5	26.4	33.7	51.2	65.2	28.5	36.3	22.7	28.9	0.0	0.0
Greece	112.2	31.7	28.3	80.5	71.7	17.2	15.3	63.3	56.4	0.0	0.0
Spain	532.1	78.2	14.7	454.0	85.3	139.4	26.2	314.2	59.1	0.3	0.1
France	370.0	128.0	34.6	242.0	65.4	74.5	20.1	167.5	45.3	0.0	0.0
Croatia	15.6	7.9	50.9	7.6	49.1	2.2	14.1	5.4	35.0	0.0	0.0
Italy	343.4	42.4	12.3	301.1	87.7	61.1	17.8	240.0	69.9	0.0	0.0
Cyprus	21.3	4.0	18.6	17.4	81.4	9.3	43.7	8.0	37.7	0.0	0.0
Latvia	9.9	4.8	48.2	5.1	51.7	0.7	7.5	4.4	44.1	0.0	0.1
Lithuania	20.4	10.2	49.9	10.2	50.1	0.7	3.4	9.5	46.5	0.0	0.2
Luxembourg	24.4	1.2	4.9	23.2	95.0	16.7	68.3	6.5	26.6	0.0	0.0
Hungary	68.1	31.6	46.4	36.4	53.5	11.2	16.4	25.3	37.1	0.0	0.0
Malta	21.7	1.5	6.8	20.2	93.2	11.7	54.2	8.5	39.0	0.0	0.0
Netherlands	189.6	44.6	23.5	143.7	75.8	72.6	38.3	68.6	36.2	2.5	1.3
Austria	111.8	9.7	8.7	102.0	91.2	64.4	57.6	37.4	33.4	0.3	0.3
Poland ⁽²⁾ (³)	209.4	132.8	63.4	76.6	36.6	22.7	10.8	53.8	25.7	0.1	0.0
Portugal ⁽²⁾	36.6	20.2	55.3	16.4	44.7	7.6	20.8	8.8	24.0	0.0	0.0
Romania ⁽²⁾	177.4	146.3	82.5	26.8	15.1	9.2	5.2	17.5	9.9	0.1	0.1
Slovenia	18.8	3.3	17.5	15.5	82.5	3.3	17.6	12.2	64.9	0.0	0.0
Slovakia	7.2	4.3	59.5	2.9	40.5	2.3	32.4	0.6	8.1	0.0	0.0
Finland	31.8	8.1	25.4	23.1	72.6	6.5	20.3	16.5	51.8	0.2	0.5
Sweden	144.5	19.5	13.5	124.4	86.1	30.0	20.7	90.0	62.3	4.5	3.1
United Kingdom	644.2	80.9	12.6	563.4	87.4	242.7	37.7	320.7	49.8	0.0	0.0
Iceland	12.1	2.5	20.3	9.7	79.7	8.4	69.3	1.3	10.4	0.0	0.0
Liechtenstein	0.6	0.2	25.9	0.5	74.1	0.2	38.1	0.2	36.0	0.0	0.0
Norway	53.4	6.8	12.7	46.6	87.3	20.0	37.4	26.0	48.8	0.6	1.1
Switzerland	143.4	23.8	16.6	119.5	83.4	82.5	57.6	37.0	25.8	0.0	0.0

Note: The individual values do not add up to the total due to rounding and the exclusion of the 'unknown' citizenship group from the table.

(¹) Break in series.

(²) Estimate.

(³) Provisional.

Source: Eurostat (online data code: migr_imm1ctz)

eurostat

Izvor: EUROSTAT: Statistički podaci o migracijama i migrantnom stanovništvu, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/images/f/f8/Immigration_by_citizenship%2C_2017.png [PRISTUPLJENO: 11. lipnja 2020]

Najveći broj useljenih osoba 2017. godine imala je Njemačka, točnije njih 917,1 tisuću. Zatim slijede Ujedinjena Kraljevina sa 644,2 tisuće, Španjolska sa 532,1 tisućom, Francuska sa 370 tisuća te Italija sa 343,4 tisuće useljenih osoba. Uz to što je imala najveći broj useljenih osoba, Njemačka je 2017. godine imala i najveći broj iseljenih tj. 560,7 tisuća. Za njom slijede Španjolska sa 368,9 tisuća, Ujedinjena Kraljevina sa 359,7 tisuća, Francuska sa 312,6 tisuća, Rumunjska sa 242,2 tisuće. 2017. godine, čak 22 države članice su imale zabilježen veći broj useljenja nego iseljenja. Veći broj iseljenika nego useljenika imale su Bugarska, Hrvatska, Litva, Latvija, Poljska te Rumunjska (Eurostat). 2017. godine Hrvatska je imala 15,6 tisuća useljenih osoba, dok je iseljenih bilo čak 47,3 tisuće. Hrvatska je 5. zemlja Europske unije s najnižim brojem useljenih osoba 2017. godine. Negativan migracijski saldo prisutan je u Hrvatskoj duže vrijeme, no značajno se počeo povećavati 2014. godine (Slika1).

Pitanje migracija dopire do svih područja društvenog razvoja (gospodarstvo kultura, zdravlje, kriminal, obrazovanje) te sukladno tomu zahtjeva međusektorski pristup. Građevinarstvo kao bitna gospodarska djelatnost ima karakteristike proizvodnog i uslužnog sektora te kao takva ima snažan utjecaj na rast i razvoj, bilo izravno ili neizravno. Utječe i potiče razvoj novih tehnologija, anticipira kretanja na tržištima kapitala, zapošljava velik broj stanovništva, uključujući i stanovništvo drugih zemalja.

Stanje u građevinarstvu svojevrsan je barometar investicijske i ukupne gospodarske aktivnosti, pri čemu postoji vrlo visoka elastičnost između kretanja građevinarstva i dinamike gospodarskog rasta. Uz to, građevinskom se aktivnošću podiže razina imovine, odnosno infrastrukture zemlje, što otvara mogućnosti dugoročnog rasta (HGK- 2016:2).

2.3. Interakcija migracija i tržišta

U posljednjih nekoliko desetljeća kretanje migranata se promijenilo pa tako Europa postaje glavno odredište migranata. Mehaničko kretanje stanovništva, uz prirodno kretanje, glavne su odrednice stanovništva nekog područja te postaju sve važniji čimbenici u oblikovanju globalne ekonomije.

Tržište rada definira se kao jedno od najosjetljivijih i najsloženijih tržišta, a karakterizira ga ponuda radnika i potražnja za radnicima, postupak traženja posla i zapošljavanja, konkurencija u traženju posla te postizanje ravnotežne nadnice na tržištu. Temeljne čimbenike na tržištu rada zapravo predstavljaju sama ponuda i potražnja za radom. Radnici i budući zaposlenici karakteriziraju ponudu rada, dok su poslodavci predstavnici potražnje za radom na tržištu.

Tržište rada se teže adaptira i vraća u ravnotežu u usporedbi s naprimjer tržištem novca. Na tržištu rada trguje se satima rada koji nisu odvojivi od samog radnika (Obadić-2016:204.-205.).

Tržište rada je zapravo mjesto gdje se i najbolje može procijeniti stanje nacionalnog gospodarstva, budući da je blagostanje građana, odnosno što viši doseg životnog standarda cilj svake ekonomije (HGK-2015.). Stoga je od izuzetne važnosti poznavanje metodologije mjerenja ukupne zaposlenosti i nezaposlenosti, praćenje najnovijih podataka i razumijevanje ograničenja s kojima se javna politika susreće pri upotrebe podataka. U suvremenom svijetu rada mijenja se nekadašnja razlika između zaposlenosti i nezaposlenosti, pa ljudi zbog fleksibilnosti rada ili rada kod kuće ne moraju biti stalno zaposleni, no ipak zarađuju sredstva za život (Obadić-2016:205).

Postoji 7 temeljnih pokazatelja tržišta rada, a to su: (HGK:2015.)

1. Stopa nezaposlenosti
2. Stopa zaposlenosti
3. Stopa aktivnosti stanovništva
4. Udio dugotrajno nezaposlenih
5. Udio vrlo dugotrajno nezaposlenih
6. Prosječno trajanje duljine radnog vijeka
7. Stopa nezaposlenosti mladih

Stopa nezaposlenosti predstavlja postotni udio nezaposlenih u aktivnom stanovništvu te se smatra da ona oslikava stanje gospodarstva, uspješnost gospodarske politike. Također, drži se da prikazuje i težinu socijalnih razlika u društvu. Stopa zaposlenosti jest postotni udio zaposlenih u radno sposobnom stanovništvu. Stopa aktivnosti jest postotni udio aktivnog stanovništva (radne snage) u radno sposobnom stanovništvu(DZS-2018.). Ona ističe dio radno sposobnog stanovništva koji je aktivan na tržištu rada. Gledajući trajanje nezaposlenosti, udio dugotrajno nezaposlenih osoba predstavlja postotak od ukupnog broja nezaposlenih do godine dana, dok udio vrlo dugotrajne nezaposlenosti se odnosi na osobe koje nezaposlene više od jedne godine.

Očekivano trajanje duljine radnog vijeka je kombinacija očekivanog trajanja života i stope aktivnosti radne snage za osobe koje u trenutku računanja imaju više od 15 godina. Stopu nezaposlenosti mladih čini udio osoba mlađih od 25 godina koji sudjeluju aktivno na tržištu rada, a nezaposleni su.

Utjecaj migracija na tržište rada

Studije su pokušale odrediti utjecaj migracija na tržište rada, no znanstvenici i teoretičari još uvijek nisu uspjeli odrediti kakav utjecaj imaju migracije na tržište rada i radnike u zemlji odrednici. Osnovni problem je nedostatak statističke osnove koja obavlja registraciju migracijskih procesa, što je slučaj s gotovo svim zemljama, uz nekoliko izuzetaka (Novi Zeland, Kanada, Australija, SAD). Čak i ako su podatci dostupni, u većini slučajeva nisu usporedivi pa to otežava određivanje stvarnog utjecaja migracija na tržište rada (Penava-2011:336). Praćenje migracija je zapravo najlošije praćena demografska pojava, budući da su rezultati različiti od studije do studije, ali i u istim studijama korištenjem različitih metoda može se doći do različitih rezultata. No, u većini europskih zemalja nastaju problemi kao što su depopulacija i starenje stanovništva što negativno utječe na ekonomski i demografski razvoj gospodarstva zemalja. Stoga, sve je važniji značaj migracija, bilo u pitanju dopune radne snage ili održavanje stope rasta stanovništva i zato svaka zemlja mora donijeti odluke natalitetnim politikama i razini migracija.

Europske zemlje imaju određene sumnje prema migrantima, no mnoge studije dokazuju kako je utjecaj imigranata na tržište rada slabo izražen. Kako istraživanja ističu činjenicu da imigracije mogu dovesti do probitka na tržištu rada te smanjenja tenzija prema migrantima, no da bi do tog došlo, imigracijska politika bi se trebala transparentno i racionalno urediti. U istraživanju iz 1982.(Penava-2011:337) prikazuje se neznatan negativni utjecaj imigracije na domaće nadnice, odnosno povećanje imigranata za 10% umanjiti će nadnice za 0,2%, dok je utjecaj migracija na zaposlenost još i manji. Imigranti zapravo imaju najveći utjecaj na stare migrante jer rast migranata od 10% smanjuje nadnice starim migrantima za 2% iz razloga što im postaju konkurenti na tržištu rada.

Utjecaj migracija na ostala tržišta

Migracije također imaju utjecaj i na ostala tržišta. Migrantska kriza utjecala je na pad stope rasta dolazaka 2018. godine u Hrvatskoj u usporedbi s 2017. godinom. Dolazak jeftinije radne snage te odlazak Hrvata u Europske zemlje samo su neke od posljedica migrantske krize. Turizam kao djelatnost iznimno je osjetljiv na događaje oko sebe. Iako migrantska kriza nije nasilna pojava, buduće posljedice koje mogu nastati krizom utjecale bi negativno na turizam.

Podizanjem kvalitete usluga kroz elitni turizam i određene oblike turizma, planiranim i sistematiziranim upravljanjem te suradnjom svih sudionika u turizmu nužno je postići izvrsnost ponude rezultira povećanjem blagostanja domaćeg stanovništva i zaustavlja negativne efekte migracija kako bi se povećala potražnja na tržištu.

Unatoč činjenici da etnička raznolikost može obogatiti društvo, neslaganja oko kulturne, religijske te jezične pripadnosti dovode do razdvajanja različitih etničkih skupina. Integracija migranata može dovesti do nemogućnosti ostvarenja odnosa migranata i društva, pa kao posljedica toga, pojedinci ostaju u svojoj etničkoj kulturi izolirani i odvojeni.

Imigranti u Hrvatskoj većinom su zaposleni u područjima građevine, turizma i prerađivačke industrije. Plaće imigranata ne razlikuje se od plaća domaćeg stanovništva zaposlenog u istim sektorima nema znatne razlike u njihovoj ekonomskoj aktivnosti u odnosu na domaće stanovništvo. Povećan broj zaposlenih imigranata u građevinskoj industriji ukazuje na povećanu potrebu za radnom snagom što proizlazi iz veće potražnje za gradnjom građevinskih objekata. Povećanjem broja radnika dolazi do povećanja broja izgrađenih objekata, a to pozitivno utječe na BDP države, povećanu potrošnju dobara te poboljšanu demografsku sliku države.

3. Analiza migracije stanovništva u Hrvatskoj

3.1. Migracije stanovništva u Hrvatskoj

Hrvatska je tradicionalno iseljenička zemlja te približno četiri milijuna stanovnika živi u raznim dijelovima svijeta (Jerić-2019:21). Hrvatsku kroz povijest obilježava nekoliko iseljeničkih valova. Prvi val bio je u 15. stoljeću prouzrokovan prodorom Turaka na hrvatske prostore. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća bolest napada vinovu lozu što tjera stanovništvo obalnog i otočnog područja koji su se bavili vinogradarstvom da se sele u prekomorske zemlje, što predstavlja drugi val. Treći val iseljenja Hrvata uzrokovan je posljedicama rata te gospodarskom krizom. U tom razdoblju Hrvati su bili primorani ići u zemlje poput Njemačke i Francuske. S komunizmom kreće četvrti val iseljenja, tzv. političke emigracije u zemlje Južne Amerike. Peti val iseljavanja 1960-ih godina potaknut je otvaranjem granica bivše Jugoslavije kada najviše Hrvata odlazi u zemlje zapadne Europe, te u prekomorske zemlje – Australiju, Novi Zeland i Kanadu (Jerić-2019:22). Šesti val predstavljaju prisilne migracije, odnosno posljedice Domovinskog rata. 2009. godinu obilježava početak ekonomske krize pa je uz to uočeno povećano iseljenje hrvatskih državljana, te je zbog toga migracijski saldo sve lošiji. Situacija se dodatno pogoršava od razdoblja ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Posljednji iseljenički val krenuo je 2013. kada je Republika Hrvatska pristupila Europskoj uniji, a traje još i danas.

Analizom kretanja stanovništva Hrvatske kroz povijest, obujam emigracija gotovo uvijek je bio veći od obujma imigracija te se tako tijekom cijelog 20. stoljeća iz zemlje iselilo oko 1,2 milijuna stanovnika više nego što se u nju uselilo. Kao destinaciju emigracije Hrvati su, osim europskih zemalja, birali i prekomorske zemlje kao što su Sjeverna i Južna Amerika, Australija, Novi Zeland. Kako vrijeme odmiče, tako se struktura emigracija u Hrvatskoj mijenja. Naime, u prethodnim razdobljima iseljavalo se nisko obrazovano stanovništvo s nadom pronalaska posla na inozemnom tržištu rada. Danas je situacija drugačija, budući da se iseljavaju visokoobrazovani mladi ljudi čiji odlazak predstavlja gubitak gospodarstva Hrvatske.

Iako je Hrvatska emigrantska zemlja, ulaskom u Europsku uniju bilježi se povećanje imigracijskih i tranzitnih tokova, a imigranti su većinom iz susjednih zemalja. Kao što se može vidjeti u tablici 2. 2008. godine migracijski saldo je bio pozitivan te je iznosio 7 053. Od 2009. godine migracijski saldo je negativan što se pripisuje negativnim trendovima u gospodarstvu kao što su nepovoljne prilike na tržištu rada, nagli pad BDP-a, visoka razina nezaposlenosti i slično. 2017. godine, migracijski saldo dostiže vrhunac te iznosi -31 799, dok se u 2018.

povećava na 13 486 te se tako može primijetiti da u 2018. znatno raste broj doseljenih iz inozemstva u odnosu na prethodnu 2017. godinu.

Tablica 2. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske

GODINA	Doseljeni iz inozemstva Imigranti	Odseljeni u inozemstvo Emigranti	Migracijski saldo
2008.	14. 541	7 488	7 053
2009.	8. 468	9 940	-1 472
2010.	4 985	9 860	- 4 875
2011.	8 534	12 699	- 4 165
2012.	8 959	12 877	- 3 918
2013.	10 378	15 262	- 4 884
2014.	10 638	20 858	- 10 220
2015.	11 706	29 651	- 17 945
2016.	13 985	36 436	- 22 451
2017.	15 553	47 352	- 31 799
2018.	26 029	39 515	- 13 486

IZRADA AUTORA PREMA: Državni zavod za statistiku: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm, [PRISTUPLJENO: 23. veljače 2020]

U 2018. iz inozemstva se doselilo 33,1% hrvatskih državljana i 66,9% stranaca, a odselilo se 92,2% hrvatskih državljana i 7,8% stranaca. Od ukupnog broja doseljenih u Republiku Hrvatsku, 39,8% osoba doselilo se iz Bosne i Hercegovine. Od ukupnog broja odseljenih osoba iz Republike Hrvatske najviše osoba odselilo se u Njemačku (55,0%) (DZS-2019.).

Migracijski tokovi određeni su nizom potisnih faktora u zemljama porijekla migranata i nizom privlačnih faktora u zemlji odredišta. Pad životnog standarda, nepovoljna gospodarska situacija, visoka stopa nezaposlenosti, nemogućnost pronalaska zaposlenja u struci, nedovoljno i nisko plaćeni poslovi samo su neki od ekonomskih parametara koji su potaknuli pojedince na iseljenje iz države, bilo privremeno ili trajno. S obzirom na negativne ekonomske trendove, prisutno je sve veće iseljavanje mladih i radno i fertilno sposobne populacije.

S druge strane, potrebno je uvažiti i ostale potisno-privlačne čimbenike koji karakteriziraju nove emigracijske tokove iz Hrvatske, a koji uključuju političke, društvene, obrazovne i druge razloge. Kako se do sada čini, a nova istraživanja to tek trebaju dokazati, u dosadašnjim odlukama o tome ostati ili otići, značajnu ulogu mogli su imati i faktori osobnog nezadovoljstva, nemogućnost rješavanja pitanja zaposlenja, stambenog pitanja, ali i općom stvarnom i percipiranom nepovoljnom situacijom u državi i društvu (Župarić-Iljić,2016:3).

Unutarnje migracije pokazatelj su centralizacije unutar države te obuhvaćaju migracije na lokalnoj, unutar županijskoj i među županijskoj razini. Lokalno kretanje stanovništva podrazumijeva migracije između naselja istog grada ili općine, dok unutar županijsko kretanje podrazumijeva migracije između gradova ili općina iste županije. Najširi oblik unutarnjih migracija su one na međužupanijskoj razini koje podrazumijevaju kretanje stanovnika između županija, unutar granica države (Klempić Bogadi, Lajić, 2014:437-447).

Tablica 3 Unutarnja migracija stanovništva Republike Hrvatske prema području preseljenja

Godina	Ukupno	Među naseljima istog grada/ općine	Među gradovima/ općinama iste županije	Među županijama
2009.	71 353	16 136	27 419	27 798
2010.	66 739	15 008	25 885	25 846
2011.	71 403	15 653	27 236	28 514
2012.	68 839	14 314	26 908	27 617
2013.	76 840	16 827	30 054	29 959
2014.	80 736	15 983	30 947	33 806
2015.	75 927	14 241	28 268	33 418
2016.	74 752	14 890	28 350	31 512
2017.	71 580	13 869	27 278	30 433
2018.	71 703	14 238	27 081	30 384

IZRADA AUTORA PREMA : Državni zavod za statistiku: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm [PRISTUPLJENO: 23. veljače 2020]

Najveći broj unutarnjih migracija u promatranom razdoblju u Republici Hrvatskoj bio je 2014. godine i iznosi 80 736. Najveći broj migracija odvijao se među županijama, čak 33 806 njih, dok je među naseljima istog grada ili općine bilo tek 15 983 slučaja migracija. Do 2017. godine broj ukupnih unutarnjih migracija u blagom je opadanju, dok 2018. godine počinje lagano rasti. Taj blagi rast migracija u 2018. godini može se uočiti u migracijama među naseljima istog grada/općine. (Tablica 3)

Što se tiče unutarnje migracije u Hrvatskoj najprivlačnija odredišta za imigraciju su glavni grad te razvijena urbana područja. Sukladno tome, pojedine županije nazaduju razvojem i naseljenošću što dovodi do nejednakog stupnja razvijenosti među županijama. Razvoj prometne infrastrukture uvelike je olakšao kretanje stanovništva na udaljenija mjesta. Temeljni razlog unutarnjih migracija je odlazak studenata na studij u veće gradove te radnika u područja koja imaju veću i bolju ponudu zaposlenja.

U 2018. godini samo nekoliko županija je imalo pozitivan migracijski saldo gledajući saldo migracija prema županijama. U skupini županija s pozitivnim migracijskim saldom prednjači grad Zagreb – 3 413, zatim slijede Zagrebačka županija- 668, Istarska županija- 486, Zadarska županija- 257 te Primorsko-goranska sa 231. Sa negativnim migracijskim saldom ističu se Vukovarsko-srijemska, Brodsko-posavska, Osječko-baranjska te Sisačko-moslavačka županija. (DZS-2019.)

3.2. Analiza odnosa migracija i tržišta rada

Osnovna značajka rada proizlazi iz kontingentnog obilježja tržišta gdje se odvija promet standardiziranih roba s jedne strane i rada s druge strane. Rad kao socijalna aktivnost podijeljen je na brojna individualna tržišta ovisno o kvalifikaciji, radnom iskustvu, prostornom razmještaju. Iako robne burze funkcioniraju kao gotova globalna tržišta, tržište rada ne karakterizira tako visok stupanj mobilnosti budući da rad nije moguće standardizirati prema kvaliteti, tipu ili marki. Radnici se u okviru iste kvalifikacije razlikuju po individualnoj produktivnosti, potrebama, socijalnim preferencijama, što smanjuje mobilnost na strani ponude i informiranost na strani potražnje (Družić- 2004:114).

Prema teoretskim razmatranjima utjecaja migracija na tržište rada postojala bi dva geografski udaljena tržišta rada gdje nema troškova migracija i gdje kapital nije mobilan, a domaći stanovnici i migranti predstavljaju savršene supstitute u radu. Prema ovakvoj teoriji radnici odlaze na tržišta gdje im se nudi veća nadnica te sukladno tome zaposlenost na tim tržištima se povećava, dok se na tržištima s nižim nadnicama smanjuje. Budući da domaći radnici ne žele raditi pri niskoj nadnici, smanjuje se zaposlenost domaćih radnika na tržištima koja nude višu nadnicu. Sukladno tomu, domaći se radnici odupiru imigrantima optužujući ih za oduzimanje radnih mjesta domaćim radnicima te za smanjenje domaće nadnice niže razine da se više ne isplati raditi. Ovaj model ipak prenaplaćava negativan utjecaj imigracije na domaće radnike jer ne uzima u obzir indirektno efekte na potražnju za radom. Do potražnje za radom dolazi kako

raste potražnja za dobrima od strane imigranata. U ovom scenariju i zaposlenost i nadnice domaćih radnika mogle bi porasti (Penava-2011:339).

U teoriji se ističe pozitivan efekt migracija na zaposlenost i dohodak samo u zemlji useljenja imigranata, dok se u zemlji emigracije dohodak i proizvod smanjuju, i to samo u slučaju pune zaposlenosti. No, u praksi postoje razni faktori koji utječu na elemente ove teorije. Primjerice, ako je migrant bio nezaposlena osoba u matičnoj zemlji, njegovim migriranjem ukupni proizvod se ne mijenja dok proizvod po stanovniku raste. Isto tako, nije uvijek sigurno da će se migrant zaposliti u zemlji odrednici, a ako se i zaposli, praksa je pokazala da se veći dio zarade migranta šalje natrag u matičnu zemlju obitelji. (Penava-2011:340)

Modeli konkurentnog tržišta rada ističu da bi nadnice konkurentnih faktora padale s povećanjem broja imigranata, no studije to ne mogu potvrditi, pa se utjecaj imigracije na nadnice domaćih radnika mijenja od studije do studije.

Ukoliko se analizira tržište EU, može se uočiti da se ono suočava s nedostatkom radne snage unatoč visokoj nezaposlenosti. S jedne strane, razlog tomu je što postoje različite preferencije, kvalifikacije i regionalne ne podudaranosti između ponude i potražnje za radom, dok su s druge strane, prevladavajući demografski trendovi u EU. Uz porast imigranata te povećanje mobilnosti domaćih radnika taj problem bi se nadvladao (Penava-2011:340).

Pri analizama utjecaja migracija na tržište rada, postoje mnogi problemi kod prikupljanja statističkih podataka o imigrantima i njihovim karakteristikama koji su potrebni pri analiziranju utjecaja. Veliki broj prethodnih istraživanja i radova dolazi do zaključka kako je utjecaj imigracije na mogućnost zaposlenja i razine nadnica domaćih radnika umjereno negativan, ali kompleksan. Neka od tih istraživanja prikazani su u poglavlju 5.1. Postoje razni parametri pri utvrđivanju utjecaja migracija na tržište rada i njegove odrednice te teoretska predviđanja ovisne o vrsti modela koji se primjenjuje. U skladu s tim treba se utvrditi jeli zemlja odrednica otvorena ili zatvorena u međunarodnoj trgovini te koji je stupanj zamjenjivosti domaćih radnika imigrantima.

U modelu zatvorene ekonomije imigracija utječe na smanjenje cijene faktora s kojim je savršeni supstitut, povećat će cijenu faktora kojima je komplement, a na cijenu faktorima kojima je nesavršeni supstitut imat će nejasan efekt. U Heckscher- Ohlinovom modelu otvorene ekonomije dolazi do promjene u proizvodnji, a ne u cijenama faktora. Povećava se

proizvodnja radno-intenzivnih dobara, te se pojavljuje problem pri objašnjenju ekonomskih razloga migracija jer jednake razine nadnica nikoga ne privlače.

Obilježja Hrvatskog tržišta rada ogledaju se u postupnom smanjivanju radne snage koji nastaje kao posljedica negativnih demografskih trendova, a sve to utječe na povećanje prosječne starosti radne snage te na smanjenje radne snage. S druge strane, proces tranzicije te rekonstrukcija gospodarstva znatno utječu na potražnju za radom što za posljedicu ima visoku stopu nezaposlenosti te manjak ključnih znanja i vještina. Rezultat ovih procesa su visoka te dugotrajna nezaposlenost, neusklađenost ponude i potražnje. Neiskorištenost ljudskih potencijala za razvoj proizlazi iz nedostatka radne snage te niske stope aktivnosti u Hrvatskoj. U suvremenim ekonomijama gdje je upravo ljudski kapital, kroz inovacije i poduzetništvo, ključni čimbenik gospodarskog razvoja te razvoja novih proizvoda i usluga, nužno je uključivanje svih dostupnih ljudskih potencijala u procese učenja ili rada (Narodne novine-2014:15).

Odrednice tržišta rada predstavljaju stopa zaposlenosti, nezaposlenosti te visina nadnica. Zaposlenost predstavlja stanje ljudi koji obavljaju određeni posao za sebe ili za drugog uz uvjet da budu plaćeni. Zaposlena osoba je ona osoba koja u referentnom tjednu obavlja posao na nadnicu ili plaćanje u naturi.

Proizvodnost rada i zaposlenost uvelike određuju proizvodne mogućnosti određenog gospodarstva. Da bi se pratili podaci o zaposlenosti potrebno je prikupljanje iz prikladnih izvora podataka. Postoje dva osnovna izvora statističkih pokazatelja o zaposlenosti, odnosno nezaposlenosti. Prvi pokazatelji su podaci o evidentiranoj nezaposlenosti koje prikupljaju i obrađuju zavodi za zapošljavanje. Drugi su pokazatelji iz ankete radne snage (skraćeno: ARS) koju uglavnom provode zavodi za statistiku, a čija je metodologija usklađena s pravilima i uputama Međunarodne organizacije rada te Europskog ureda za statistiku (Eurostat), čime se osigurava metodološka usporedivost s istraživanjima u zemljama Europske unije (Bejaković-2003: 659-660) .

Tablica 4 Radno sposobno stanovništvo prema aktivnosti 15-64 godine (u tisućama)

Godina	Radno sposobno stanovništvo 15+	Aktivno stanovništvo	Zaposleni	Nezaposleni	Neaktivno stanovništvo 15+
2015.	3 587	1 891	1 585	306	1 695
2016.	3 566	1 830	1 590	240	1 735
2017.	3 546	1 830	1 625	205	1 716
2018.	3 531	1 807	1 655	152	1 724

IZRADA AUTORA PREMA : Državni zavod za statistiku: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/09-02-07_01_2019.htm [PRISTUPLJENO: 23. veljače 2020]

Kao što se može vidjeti iz tablice 4, radno sposobno stanovništvo opada iz godine u godinu, dok se broj neaktivnog stanovništva povećava. Broj zaposlenih osoba 2018. godine porastao je na 1 655 tisuća u odnosu na 2015. godinu kada je iznosio 1 585 tisuća.

Demografski trendovi u Europskoj Uniji većinom su negativni te je kod mnogih zemalja slučaj da je mortalitet veći od nataliteta, odnosno prisutna je prirodna depopulacija. Uz to, sve je više prisutno stanovništvo starije dobi, a sve manje mlado stanovništvo. Zbog takvih kretanja nastaje negativni demografski i gospodarski razvoj, točnije niži rast BDP-a po stanovništvu, usporavanje ekonomskog rasta i smanjenja konkurentnosti.

Iz tih razloga pitanja migracija su sve značajnija, bilo kao dopune radne snage, bilo održavanja stope rasta stanovništva. Studije pokazuju da utjecaj migranata na tržište rada (konkretno europsko tržište rada) ne dolazi do izražaja te da imigracije mogu dovesti do probitka na tržištu rada i manjim tenzijama prema migrantima kada bi se imigracijska politika racionalno uredila.

4. Pregled ključnih pokazatelja razvoja građevinske industrije u Hrvatskoj

4.1. Glavni sektorski pokazatelji

Građevinarstvo u Hrvatskoj prema Nacionalnoj klasifikaciji djelatnosti (skraćeno: NKD 2007) definirano je u području F- *Građevinarstvo* i obuhvaća opće i specijalizirane građevinske djelatnosti izgradnje zgrada i građevina niskogradnje. Također, obuhvaća radove na novim građevinama, popravke, nadogradnju i preinake, podizanje montažnih zgrada ili drugih građevina na gradilištu od prethodno izrađenih dijelova i gradnju privremenih građevina (Narodne novine-2007).

Građevinski sektor ima ključnu ulogu u ekonomskom razvoju u zemljama diljem svijeta zbog svoje povezanosti s drugim sektorima u ekonomiji ali i zbog zapošljavanja značajnog broja radne snage. Ovaj sektor odlikuju mnoge karakteristike po kojima se razlikuje od ostalih sektora u ekonomiji, a glavna karakteristika je svakako ta da građevinski sektor istovremeno i utječe ali je i pod utjecajem općih ekonomskih uvjeta koji dominiraju u određenom trenutku u nekoj zemlji (Alilović-2016:1).

Hrvatski građevinski sektor u posljednjih nekoliko godina karakterizira trend oporavka aktivnosti koji je nastao nakon snažne recesije. Nastavak pozitivnih trendova ogleda se i u temeljnim sektorskim pokazateljima u 2018. i prvoj polovici 2019. godine. Iako je u recesijskom periodu građevinski sektor obilježio pad građevinskih aktivnosti, građevinski sektor još uvijek zauzima izrazito bitno mjesto u hrvatskom gospodarstvu (Butarac-2019:3). U nastavku su prikazani i detaljnije objašnjeni glavni sektorski pokazatelji u građevinskom sektoru Republike Hrvatske u posljednjih nekoliko godina.

U glavne sektorske pokazatelje ubrajaju se udio građevinskog sektora u BDP-u, udio u ukupnoj zaposlenosti, obujam građevinskih radova, broj zaposlenih, broj završenih stanova, izdana odobrenja za građenje te cijena prodanih stanova.

Uvid ukupnih kretanja građevinarstva može se dobiti ako se sagleda duži vremenski period. Uloga građevinarstva u ukupnoj gospodarskoj strukturi u Hrvatskoj može se podijeliti u tri faze. Prvu fazu predstavlja razdoblje od 2001. do 2008 godine kad dolazi do porasta aktivnosti

u industriji, drugu fazu obilježava recesija koja traje od 2009. do 2014. godine, a treća faza bilježi stabiliziranje aktivnosti te blagi porast, a kreće od 2015. do 2017. godine.

Razdoblje od 2001. godine pa do 2008. godine prikazuje bolje dane građevinskog sektora u Hrvatskoj, kada je BDP porastao sa 4,2% na 7,2%, zaposlenost kod pravnih osoba za 61,1%. u tom razdoblju glavna poluga ekspanzije građevinarstva u ukupnoj gospodarskoj strukturi pokazuje izgradnja velikih infrastrukturnih projekata u području cestogradnje. Građevinski sektor do 2008. godine bio je jedan od najpropulzivnijih djelatnosti u Hrvatskoj koje daje značajan doprinos u broju zaposlenih te općenito u ukupnom gospodarskom rastu. (Sektorske analize-Građevinarstvo 2018.)

2008. godine nastupa recesija te dolazi do snažnih promjena u gospodarstvu. Preciznije, dolazi do rasta broja nezaposlenih, pad realnih plaća, slabi kompletna domaća proizvodnja i razvija se potrošački pesimizam. Kao najpropulzivnija djelatnost u Hrvatskoj, građevinarstvo je najviše pogođeno recesijom, što utječe na pad građevinske aktivnosti, pad udjela građevinske industrije u BDP-u kao i ostalih sektorskih pokazatelja. Od 2008. do 2015. godine, broj zaposlenih pao je za 54,5%. Pad gospodarstva obilježava i smanjenu potražnju za nekretninama, kao i pad same aktivnosti građevinskog sektora budući da se sektor građevine uvijek nađu među prvima djelatnostima pogođenima krizom, no iz nje izlaze među (Sektorske analize-Građevinarstvo 2018.)

Građevinski sektor u EU-28 lakše je podnio recesiju 2008. godine u odnosu na hrvatski građevinski sektor. Za razliku od Hrvatske, negativni trendovi u EU-28 zaustavljeni su već 2010. godine, dok se sektor već 2013. godine lagano oporavlja. (Sektorske analize-Građevinarstvo 2018.)

Prema posljednjim podacima Državnog zavoda za statistiku, udio građevinarstva u strukturi ukupnog gospodarstva iznosio je 4,8% u prvoj polovici 2019. godine. Uz učinak na agregatnu proizvodnju, neizostavan je doprinos građevinarstva i ukupnoj zaposlenosti.

Broj zaposlenih u građevinarstvu u lipnju 2019. godine iznosio je 101. 374, odnosno 7,1 % ukupnog broja zaposlenih u Republici Hrvatskoj (Butarac-2019:3). Ako se gleda odnos broja zaposlenih u pravnim osobama i u obrtima u građevinskoj industriji, njih čak 78,9% bilo je zaposleno u pravnim osobama, dok ih je u obrtima bilo zaposleno tek 21,1 %. Sektorski pokazatelji građevinskog sektora zadnjih 6 godina prikazani su u tablici 5. Postotne promjene u tablici su u odnosu na isto razdoblje prethodne godine.

Obujam građevinskih radova kontinuirano se smanjivao od 2008. godine i gospodarske krize. Ako se promatra 2016. godina, može se uočiti da stope promjene sektorskih pokazatelja pokazuju različit smjer i dinamiku kretanja. Pa u svezi s tim, uočava se blagi rast obujma građevinskih radova od 2,7% u odnosu na prethodnu godinu, dok se broj zaposlenih osoba u građevinskoj industriji smanjio. Zbog pada investicijske aktivnosti i potražnje na tržištu nekretnina, događa se pad završenih stanova u međugodišnjem razdoblju za 3,2% te pad cijena stanova za 6,1%.

Tablica 5 Glavni sektorski pokazatelji

Godina	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
Udio u BDP-u(%)	4,3	4,2	4,3	4,3	4,4	4,8 Siječanj-Lipanj
Udio u ukupnoj zaposlenosti (%)	6,9	6,5	6,5	6,8	7,0	7,1 Lipanj
Obujam građevinskih radova(% promjena)	-7,3	-0,7	2,7	1,7	5,0	9,7 Siječanj- Srpanj
Broj zaposlenih (% promjena)	-3,3	-1,3	-0,2	3,0	4,3	3,9 Lipanj
Završeni stanovi (% promjena)	-22,6	3,3	-3,1	8,8	19,4	-
Izdana odobrenja za gradnje(% promjena)	-1,5	-4,0	26,7	17,5	-0,1	12,2 Siječanj-Srpanj
Cijena prodanih stanova (% promjena)	0,9	1,6	-6,1	7,0	6,8	12,1 Siječanj-Lipanj

IZRADA AUTORA PREMA : Državni zavod za statistiku: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/StatInfo/pdf/StatInfo2019.pdf

[PRISTUPLJENO: 24. travnja 2020]

Tek 2017. godine dolazi do povećanja obujma građevinskih radova, povećanja broja zaposlenih te rasta cijena prodanih stanova. 2018. godina zabilježila je blago povećanje udjela građevinske industrije u BDP-u, broja zaposlenih, obujma građevinskih radova te snažni rast broja novoizgrađenih stanova. Početak 2019. godine bilježi prosječan rast cijena stanova te izdanih odobrenja za gradnju stanova, budući da se 2018. godine oporavila potražnja na tržištu i investicijska aktivnost.

4.2. Specifičnosti tržišta rada u građevinskoj industriji

Glavna karakteristika tržišta rada u Hrvatskoj je postupno smanjenje radne snage, a javlja se kao rezultat negativnih demografskih kretanja. To s vremenom uzrokuje pad ponude radne snage te rast prosječne starosti radne snage. Sukladno s tim, tranzicija i rekonstrukcija gospodarstva imaju jak utjecaj na potražnju za radom, što se može vidjeti u visokoj razini nezaposlenosti te manjku potrebnih znanja i vještina. Ujedno tako, dolazi do dugotrajne i visoke nezaposlenosti, neusklađenosti ponude i potražnje za radom, a smanjenje radne snage i stope aktivnosti upućuju na neiskorištenost ljudskih potencijala za razvoj.

Građevinska industrija u Hrvatskoj ima obilježja proizvodnog i uslužnog sektora, ali ima i veliki utjecaj na rast gospodarstva u cjelini, direktno i indirektno. Zapošljavanje velikog broja stanovništva, što uključuje i radnu snagu iz inozemstva, poticanje razvoja tehnologija i inovativnosti, ima izniman utjecaj na kretanje na tržištu kapitala, no također, potiče preokret u kretanju proizvodnih ciklusa zbog velikog multiplikativnog efekta na proizvodnju i prodaju.

Osim doprinosa BDP-u i zaposlenosti, koji predstavljaju temeljne ekonomske koristi od građevinskog sektora, postoje i mnogi drugi ekonomski i neekonomski doprinosi ukupnoj ekonomiji. Važnost građevinskog sektora dijeli se na ekonomski i socijalni. U ekonomski značaj spadaju zaposlenost, BDP, lokalni i nacionalni značaj, utjecaj na energetska učinkovitost te borbu protiv klimatskih promjena. Socijalni doprinos predstavljaju sigurnost, dodana vrijednost, redukcija kriminala, estetika i gradska obnova. Potražnja za građevinskim proizvodima nepredvidiva je i promjenjiva, a razlog tomu ogleda se u sastavnicama potražnje specifičnima za građevinske proizvode, a to su: državne politike, ekonomski uvjeti u zemlji, inflacija, rast populacije, cijene gradnje, urbanizacija te investicijske aktivnosti subjekata.

Broj izdanih građevinskih dozvola se povećavao iz godine u godinu te je 2017. godine izdano 9 418 građevinskih dozvola za zgrade i ostale građevine, dok je predviđena vrijednost radova iznosila 26 016 milijuna kuna (Tablica 6). Zadnji podatci iz Statističkog ljetopisa Republike Hrvatske o broju završenih zgrada su iz 2016. godine, te je tada ukupno završeno 4 824 zgrade, od čega su 3 811 stambene zgrade, a 1 013 nestambene.

Tablica 6 Izdane građevinske dozvole

Godina	Broj izdanih građevinskih dozvola	Predviđena vrijednost radova u tis. kuna
2013.	6 687	18 671 984
2014.	6 589	20 208 464
2015.	6 328	20 865 728
2016.	8 018	23 312 687
2017.	9 418	26 016 434

IZRADA AUTORA PREMA: Državni zavod za statistiku: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf

[PRISTUPLJENO: 17. svibnja 2020]

Iz tablice 6 se može uočiti da se iz godine u godinu broj izdanih građevinskih dozvola povećava, pa je i predviđena vrijednost radova svake godine veća u odnosu na prethodnu. Ako se gleda namjena građevinskih dozvola, najveći broj građevinskih dozvola izdaje se za zgrade, posebno stambene, zatim nestambene te za ostale građevine kao što su cjevovodi, komunikacijski i električni vodovi te za prometnu infrastrukturu.

Početak krize u građevinskoj industriji pojavljuje se 2009. godine ekspanzijom hipotekarnih kreditiranja zasnovanom na nestvarnom porastu cijena nekretnina te velikim ulaganjem u gradnju infrastrukture potaknutu inozemnim financiranjem. Početak recesije uzrokovalo je dostizanje visoke stope zaduženosti u svim sektorima kao i pad aktivnosti u građevinskoj industriji. U tom razdoblju, država, odnosno javni sektor, poticanjem financiranja inozemnim zaduživanjima, dovodi hrvatsku građevinsku industriju u tešku situaciju, prvenstveno zbog pada ukupne gospodarske aktivnosti.

Takve tendencije kretanja imaju za posljedicu porazne rezultate. U toj je djelatnosti u promatranom razdoblju posao je izgubilo više od 53 tisuće radnika (34,4 tisuće kod pravnih osoba i 18,7 tisuća kod obrtnika), udio građevinarstva u BDV-u smanjen je sa 8,5% na 5,1%, obujam građevinskih radova pao je za 46,6%, vrijednost izvršenih radova za 49,3%, broj završenih stanova za 69,2%, a broj izdanih građevinskih dozvola niži je za 46,3%. Time je građevinarstvo u Hrvatskoj gotovo prepolovljeno, a njegova konkurentnost smanjena, i to gubitkom stručne radne snage i izostankom referenci na gradnji većih i složenijih objekata (HGK-2016:3).

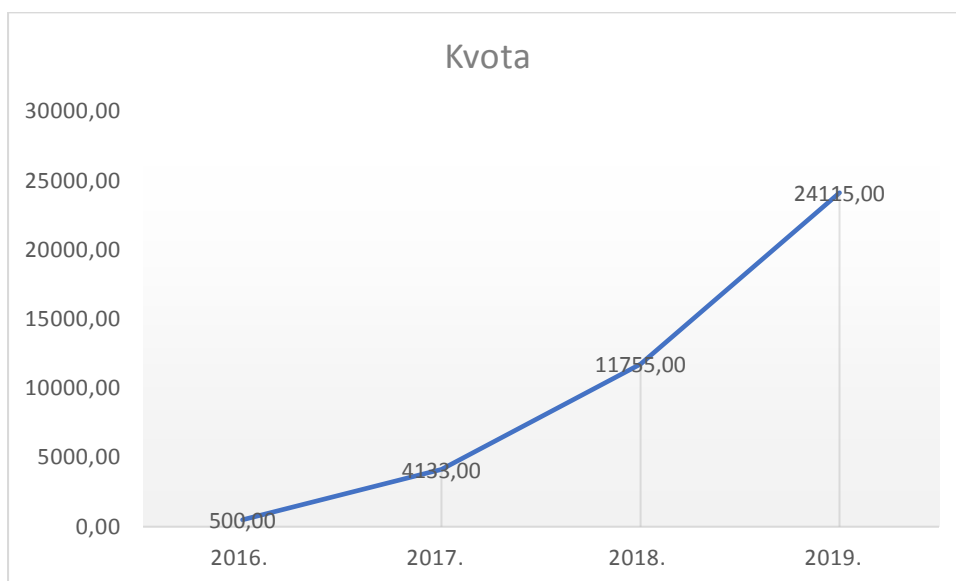
Tablica 7 Broj zaposlenih u građevinskoj industriji

Godina	ukupan broj zaposlenih	područje NKD-a 2007. F- Građevinarstvo broj zaposlenih
2009.	1 498 784	140 661
2010.	1 432 454	119 984
2011.	1 411 238	109 803
2012.	1 395 116	102 211
2013.	1 364 298	95 655
2014.	1 342 149	92 512
2015.	1 356 568	88 713
2016.	1 390 419	91 056
2017.	1 407 198	93 986
2018.	1 426 933	97 989

IZRADA AUTORA PREMA: Državni zavod za statistiku <https://www.dzs.hr/>, [PRISTUPLJENO: 16. ožujka 2019.]

Zakonom o strancima propisano je da državljanin treće zemlje može raditi u Republici Hrvatskoj temeljem dozvole za boravak i rad ili potvrde o prijavi rada, ako Zakonom nije drugačije propisano. Dozvola za boravak i rad jedinstvena je dozvola kojom se državljanima trećih zemalja dozvoljava privremeni boravak i rad u Republici Hrvatskoj. Dozvola za boravak i rad izdaje se na temelju godišnje kvote i izvan godišnje kvote. Odluku o godišnjoj kvoti dozvola donosi Vlada Republike Hrvatske te se objavljuje u 'Narodnim novinama' (MUP).

Graf 1 Povećanje kvote za radne dozvole

IZRADA AUTORA PREMA: <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/moji-dokumenti-281563/stranci-333/statistika-169019/169019>, [PRISTUPLJENO: 27. veljače 2020]

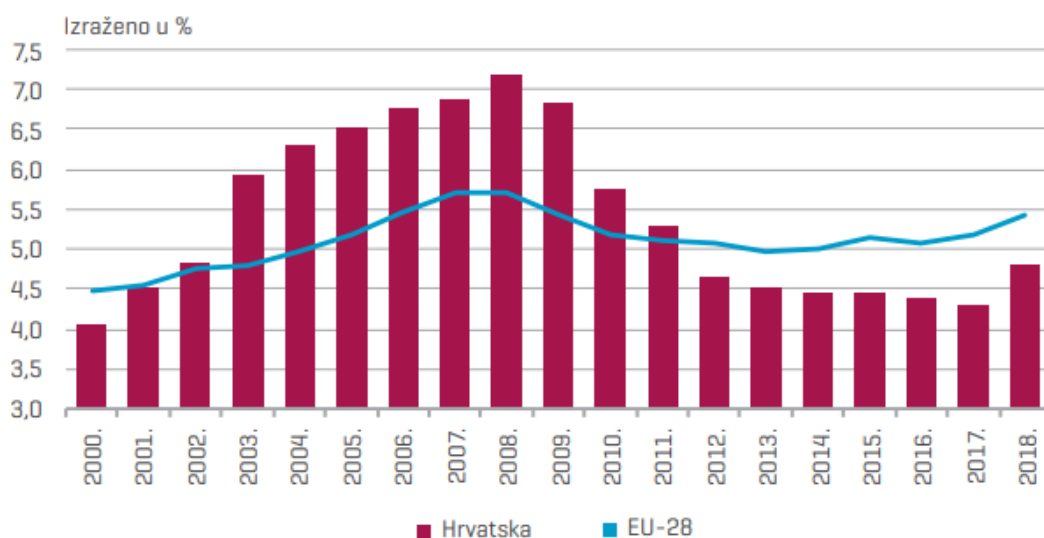
S godinama, godišnja kvota radnih dozvola povećavala se u svim sektorima, pa tako i u građevinskom. 2016. godine godišnja kvota u građevinskom sektoru iznosila je 500, dok se 2017. godine povećava na čak 4 133 radne dozvole. Povećanje godišnje kvote nastavlja se i u 2018. godini gdje iznosi 11 755 radnih dozvola u građevinskom sektoru. 2019. godina bilježi više od dvostruko povećanje u odnosu na 2018. te iznosi 24 115 radnih dozvola (Graf 1). Početkom 2020. određena je godišnja kvota za istu godinu te iznosi 33 300 radnih dozvola. (MUP)

4.3. Analiza tržišnih trendova u građevinskoj industriji

Građevinski sektor tek se dijelom oporavio u odnosu na razdoblje prije ekonomske krize. Tek nedavno je djelomično zaustavljen drastičan ekonomski, kvalitativni i kvantitativni pad građevinskog sektora koji je trajao 5 godina. U usporedbi s ostalim članicama EU, hrvatsko tržište još uvijek obilježava niska razina zaposlenosti i aktivnosti te u takvim okolnostima nije teško ostvariti rast u odnosu na prethodno razdoblje. Trenutno stanje nije odraz samo snažne kontrakcije investicijske aktivnosti o kojoj je graditeljstvo ovisno, već je povezano i s predimenzioniranim građevinskim sektorom prije same krize, temeljenog na pogrešnim razvojnim politikama. Prije svega, riječ je o stvaranju takozvanih „nekretninskih balona“ povezanih s razvojem hipotekarnog kreditiranja koje se temelji na nereálnom rastu cijena nekretnina, ali i prevelikom ulaganju u izgradnju infrastrukture situaciji niske zaduženosti koja je osigurala mogućnost inozemnog (Poslovni dnevnik-2018.).

Od 2008. godine pa do 2018. godine ukupno je izgubljeno 60,5 tisuća radnih mjesta, od toga 41,8 tisuća radnih mjesta kod pravnih osoba i 18, 7 tisuća kod obrtnika. U istom tom razdoblju udio građevinarstva u BDP-u pao je sa 8,1% na 5, 1%, obujam građevinskih radova smanjen je za 46,6%, vrijednost izvršenih radova za 42,2%, a broj završenih stanova za 62,9% (Poslovi dnevnik-2018.). Prema podacima Fine, ukupan prihod u graditeljstvu u 2018. godini iznosio je 53.090.137.842 kuna, što je 22,14% više nego u 2017. godini kada je iznosio 43.466.579.316 kuna, a 24,56% viši nego u 2016. godini (42.622.903.671 kuna). Također, u odnosu na 2007. godinu ukupan prihod u graditeljstvu 8,39% niži (57.951.000.000 kuna), a u odnosu na 2008. (69.230.000.000 kuna) niži je 23,31% (HGK-2019:5). Sljedeći grafovi prikazuju određene tržišne trendove u posljednjih nekoliko godina.

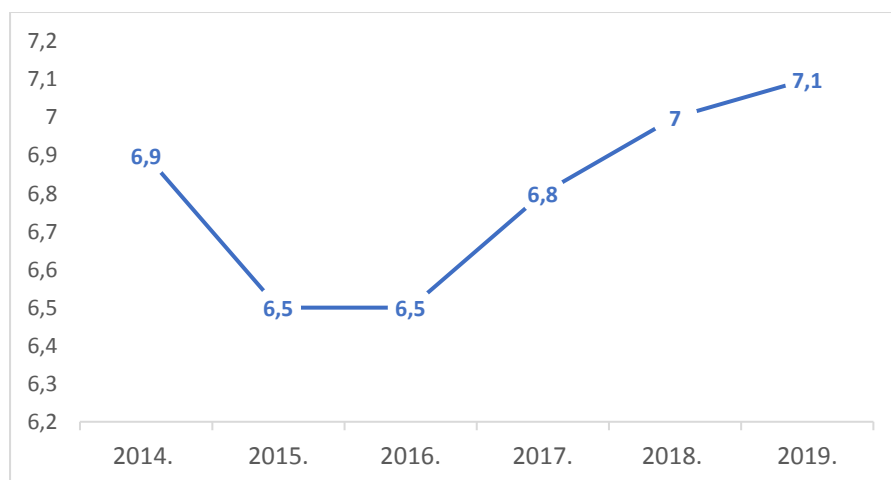
Slika 2 Udio građevinarstva u BDP-u u RH i EU-28,2000.-2018.

IZVOR: *Sektorske analize- Građevinarstvo 2019.*: https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/sektorske-analize/SA_Građevinarstvo-2019.pdf [PRISTUPLJENO: 12. lipnja 2020]

Građevinarstvo je u Hrvatskoj od 2001. do 2008. godine doživjelo svoj procvat. To se najbolje može vidjeti iz podataka o porastu udjela građevinske industrije u BDP-u (sa 4,2% na 7,2%) što se može vidjeti iz slike 2. U tim je godinama izgradnja velikih projekata u području cestogradnje bila jedna od glavnih funkcija rasta građevinarstva u ukupnoj gospodarskoj strukturi. Hrvatsko se građevinarstvo s ostvarenih 23.152 eura bruto dodane vrijednosti po zaposlenomu 2018. godini nalazi ispod prosjeka zemalja članica EU-28 (Sektorske analize-2019).

Graf 2 Udio u ukupnoj zaposlenosti (%)

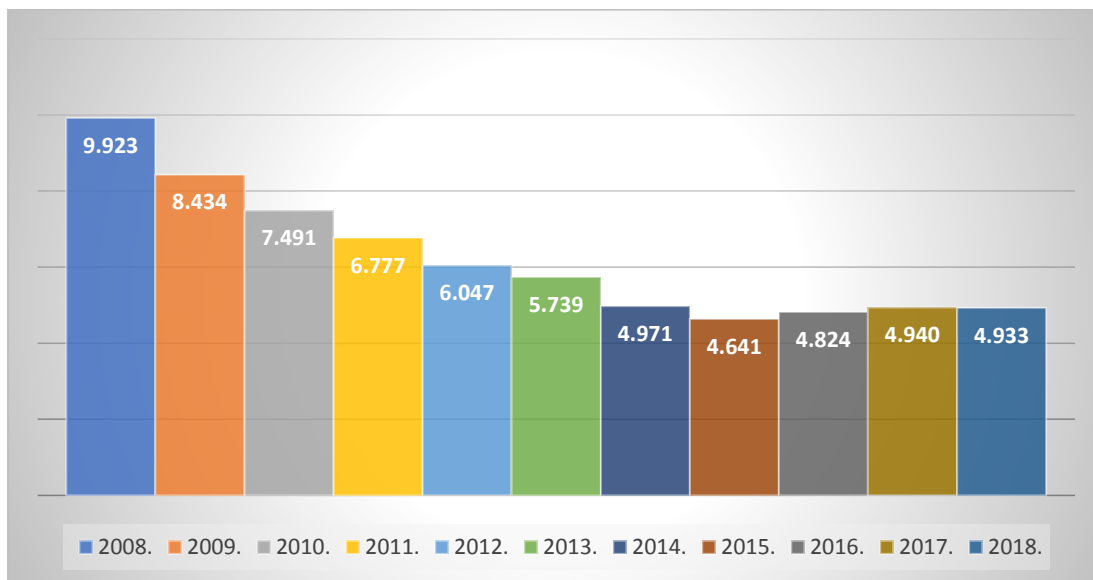

IZRADA AUTORA PREMA: *Državni zavod za statistiku* https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/StatInfo/pdf/StatInfo2019.pdf [PRISTUPLJENO: 24.travnja 2020]

Graf 2 prikazuje udio zaposlenih u građevinskom sektoru u ukupnoj zaposlenosti u razdoblju od 2014. do lipnja 2019. godine. Od 2014. godine udio zaposlenih pada sa 6,9% na 6,5% te se na toj razini zadržava do 2016. godine, nakon čega raste sve do lipnja 2019. godine kada iznosi 7,1%. Plaće u građevinarstvu i dalje su ispod prosjeka gospodarstva. U razdoblju od siječnja do srpnja 2019. godine, prosječna neto plaća u građevinskom sektoru bila je niža za 18,3% u odnosu na prosječnu neto plaću u Hrvatskoj (Sektorske analize-2019).

Od sredine 2008. godine pa sve do srpnja 2014. godine građevinska aktivnost opada. Usporedba s EU-28 pokazuje kako se putanjama udjela građevinarstva u BDP-u i ukupnoj zaposlenosti mogu samo nazrijeti slični procesi. Građevinski sektor na razini EU-28 pokazao se otpornijim na krizu, što je rezultiralo manjim padom ukupne aktivnosti te zaposlenosti (Sektorske analize 2019).

Graf 3 Broj završenih zgrada u razdoblju od 2008. do 2018. godine

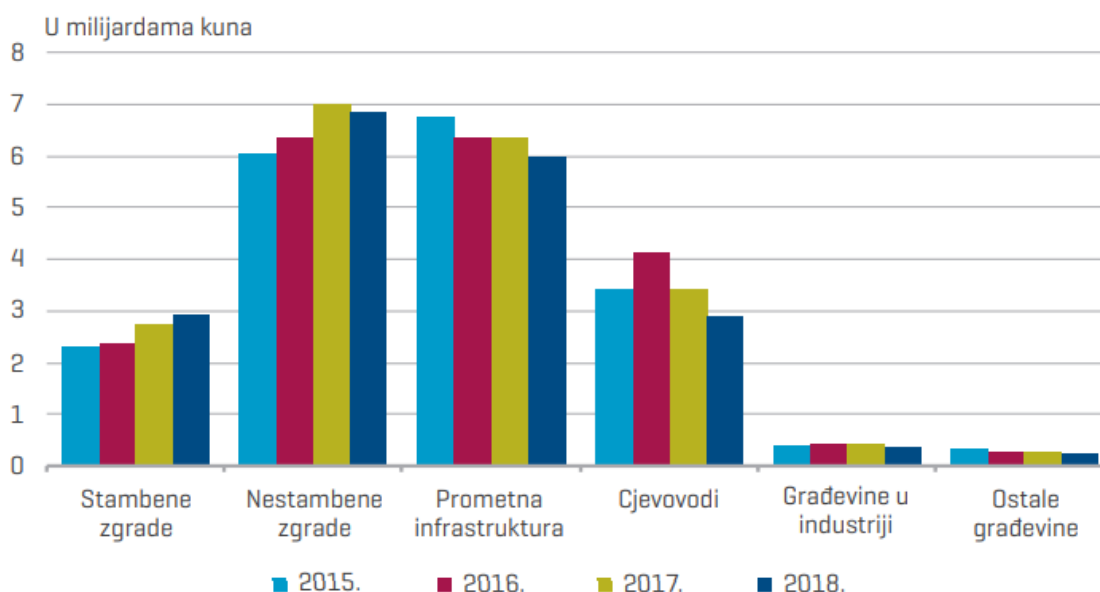

IZRADA AUTORA PREMA: Državni zavod za statistiku <https://www.dzs.hr/Hrv/publication/StatisticsInLine.htm>

[PRISTUPLJENO: 24. travnja 2020]

Nakon šest godina krize okarakterizirane znatnim opadanjem građevinskih radova i zaposlenosti, 2015. godina donijela je usporavanje negativnih trendova te prve znakove oporavka industrije. Stabiliziranje aktivnosti kreće 2016. godine, dok 2017. i 2018. godina bilježe izraženiji oporavak građevinskog sektora. Gledajući obujam građevinskih radova u 2019. godini zapaža se nastavak pozitivnih trendova u građevinskom sektoru kao što je prikazano grafom 3 (Sektorske analize 2019.).

Slika 3 Izvršeni građevinski radovi prema vrsti građevine u RH, 2015.-2018. godine

IZVOR: *Sektorske analize- Građevinarstvo 2019.*: https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/sektorske-analize/SA_Građevinarstvo-2019.pdf [PRISTUPLJENO: 12. lipnja 2020]

Analiza vrijednosti izvršenih radova poslovnih subjekata s 20 i više zaposlenih prema vrsti građevina ukazuje kako je oporavak tržišta nekretnina imao značajnu ulogu u pozitivnim kretanjima građevinskog sektora. Usprkos pozitivnim pomacima, vrijednost izgradnje još je uvijek manja u usporedbi s pred recesijskim razdobljem, pa tako na primjer, vrijednost građevinskih radova u 2018. godini iznosila je 19,2 milijarde kuna, dok je u 2018. godini iznosila 34,9 milijardi kuna. (Sektorske analize 2019.)

Prema udjelu građevinarstva u BDP-u Hrvatska zadnjih godina zaostaje za prosjekom EU-28, dok zaposlenost u industriji znatno raste. Iako su plaće u građevinskoj industriji ispod prosjeka gospodarstva, to ne sprječava porast kvote za izdane radne dozvole. Premda je kriza uvelike utjecala na izgradnju zgrada, 2016. godine dolazi do oporavka i tog segmenta građevinskog sektora. Broj završenih stambenih zgrada polako raste, dok su ostali građevinski radovi poput prometne infrastrukture, nestambene zgrade i slično niži u odnosu na prethodne godine.

5. Utjecaj migracija na zapošljavanje i rast građevinske industrije

5.1. Uloga i značaj migracija u razvoju građevinske industrije

Utjecaj migracija na ishode građevinskog tržišta i njegove elemente (zaposlenost, nadnice, stope participacije) nije uvijek jasan, a empirijski rezultati su različiti. U suvremenom svijetu, migracije predstavljaju jednu od temeljnih pokretačkih sila. Građevinska industrija u različitim zemljama susreće se s različitim izazovima i problemima.

Danas se i dalje pokušava shvatiti kakav utjecaj imaju migracije i sve što one donose na tržište rada. Neki se i dalje bave asimilacijom migrantskog stanovništva više nego stvarnim utjecajem migracija na zaposlenost u određenim zemljama. Koristi i troškovi migracija u zemljama može se gledati kratkoročno i dugoročno. U kratkom roku migracije predstavljaju štetnu pojavu domaćem stanovništvu, budući da im migracije potiču strah na smanjenje nadnica i povećavanje broja nezaposlenih osoba domaćeg stanovništva. S druge strane, dugoročno se očekuje veća korist od migracija jer ublažava starenje stanovništva koje predstavlja velik problem mnogim zemljama.

Kad se govori o utjecaju migracija na tržište rada, najčešće se to odnosi na tržište građevinske industrije, budući da se većina migranata nakon što dođu u zemlju odrednicu zapošljava u građevinskom sektoru. Taj podatak se može vidjeti iz broja izdanih radnih dozvola prema zanimanjima, odnosno prema određenim godišnjim kvotama radnih dozvola po industrijama. (Tablica 8)

Tablica 8 Godišnje kvote za radne dozvole po djelatnostima u 2020. godini

DJELATNOST	GODIŠNJA KVOTA RADNIH DOZVOLA ZA 2020. GODINU- APSOLUTNI IZNOS	GODIŠNJA KVOTA RADNIH DOZVOLA ZA 2020. GODINU- RELATIVNI IZNOS
Graditeljstvo	33 000	42,05%
Brodogradnja	1 100	1,40%
Turizam i ugostiteljstvo	30 370	38,40%
Kultura	25	0,03%
Promet	2 904	3,70%
Zdravstvo	90	0,11%
Socijalna skrb	250	0,32%
Prehrambena industrija	1 410	1,80%
Prerađivačka industrija	890	1,13%
Poljoprivreda i šumarstvo	2 150	2,74%
Metalna industrija	2 300	2,93%
Informatika	685	0,87%
Ekonomija i trgovina	1 900	2,42%
Premještanje unutar društva	96	0,12%
Strateški investicijski projekti	1 000	1,27%
UKUPNO	78 470	100%

IZRADA AUTORA PREMA: Ministarstvo unutarnjih poslova- statistika:

<https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2020/Kvote/KVOTA%20-%20ISKORI%C5%A0TENOST%20GODI%C5%A0NJE%20KVOTE%20ZA%202020.%20NA%20DAN%2031.07.2020..pdf>

[PRISTUPLJENO: 13.srpnja 2020.]

Unatoč brojnim studijama, još uvijek nije moguće odrediti stvarni utjecaj migracija na tržište rada, njegove sastavnice kao ni utjecaj na domaće radnike. Otežana identifikacija utjecaja migracija na tržište rada proizlazi iz nedostupnost i neusporedivost statističkih podataka. Do tih situacija dolazi pri bilježenjima podataka u demografskim statistikama gdje se kao parametar uzima nacionalnost, a ne mjesto rođenja. Upravo zato su migracije statistički najlošije praćena demografska pojava (Penava-2011:336).

1982. godine Jean Grossman je provela istraživanje o učinku rasta broja migranata na plaće i zaposlenost radnika u SAD-u koristeći model prostorne korelacije. Istraživanje prikazuje kakav

učinak imigracija u zatvorenom tržištu rada ima na strukturu plaća na tom tržištu, i to podižući razinu nadnica komplementarnim radnicima i snižavajući ih supstitutima. U slučaju da su tijekom imigranata na domaće tržište rada slučajni i da domaći radnici ne odgovaraju na te šokove ponude, prostorna korelacija između ishoda na tržištu rada i opsega imigracije identificirat će utjecaj migracije (Penava-2011:342). Analiza J. Grossman prikazuje neznatan negativan efekt imigracije na domaće radnike, tj. kada bi se broj imigranata povećao za 10%, nadnice domaćih radnika bi padale za 0,2%.

Najčešće korištena analiza za mjerenje utjecaja imigranata na domaće tržište rada je *Cross-section* analiza kojom se uspoređuju promjene u ishodima tržišta rada u različitim sektorima gdje se priljev migranata dogodio u različitom intenzitetu. Korištenje *Cross-section* analize nije prikladno za sva tržišta, pa tako primjerice u SAD-u je mobilnost domaćih radnika velika što neutralizira utjecaj migranata, dok je korištenje iste metode u Europi ostvarivo budući da je unutarnja pokretljivost tj. mobilnost radnika izrazito niska. Osim *Cross-section* analize preporuča se i panel analiza, jer se u *Cross-section* analizi gleda samo trenutno stanje na tržištu rada dok je razdoblje promatranja kod panel analize duže (Penava:2011-346).

Budući da su demografski trendovi, kako u EU, tako i u Hrvatskoj izrazito negativni, tj. natalitet je manji od mortaliteta), te je stanovništvo sve starije dolazi do negativnih posljedica u demografskom i ekonomskom razvoju gospodarstva. Zbog tih negativnih prirodnih trendova, migracija čini veliku ulogu kako u održavanju broja stanovništva, tako i u poboljšanju razvoja građevinske industrije i ostalih industrija na tržištu rada.

5.2. Povezanost migracija i zaposlenosti u građevinskoj industriji

Europsko građanstvo zagovara slobodno kretanje među državama ili pravo na zapošljavanje, tj. pravo pronalaska zaposlenja u drugoj državi, pravo na rad u drugoj državi, pravo na boravak u drugoj državi s ciljem zaposlenja te pristupa tržištu rada. Zapošljavanje stranih državljanina u javnom sektoru može biti ograničeno od strane države zbog zaštite nacionalnih interesa.

Europska Unija donijela je odluku o slobodi kretanja zbog činjenice da su se članice EU-15 bojale da bi proširenjem Europske unije slobodno kretanje ljudi moglo dovesti do masovnih migracija iz novih zemalja članica Unije te da te migracije mogu dovesti do smanjenja nadnica i povećanja nezaposlenosti. Model u trajanju od 7 godina odnosno model „2+3+2“ odnosi se na slobodu kretanja radnika u stare članice Unije iz novih članica. Neke od država članica uvele su ograničenja, no rezultat toga bio je veći broj neregistriranih radnika. Do 2011. godine,

Njemačka i Austrija bile su jedine zemlje s određenim ograničenjima i radnim dozvolama, Velika Britanija imala je obveznu registraciju, dok su ostale članice Unije imale slobodan pristup na tržište rada (Horvat-2016:11).

Kako da je tek 2% građana EU-27 živjelo i radilo u drugoj državi 2007. godine dogovoren je akcijski plan za poticanje mobilnosti ljudi. Cilj plana bio je praćenje potreba tržišta odnosno osiguranje mobilnosti ljudi kako bi se poboljšali administrativni i zakonski postupci, te približavanje ljudima činjenice o prednosti mobilnosti prvog zapošljavanja mladih u inozemstvu (Kersan-Škabić-2012:292-289). Mobilnost radne snage izuzetno je važan faktor za gospodarski rast, stručnu osposobljenost te zaposlenost.

Broj migracija se povećava iz dana u dan, te se smatraju jakom pokretačkom silom. Migranti odlaze na tržišta s većom nadnicom gdje se povećava zaposlenost. Iako postoji pretpostavka da se dolaskom migranata smanjuje zaposlenost domaćih radnika jer migranti snižavaju nadnice, dugoročno gledajući, migranti troše dobra te se potražnja za tim dobrima povećava, što automatski znači da potražnja za radom raste, kao i zaposlenost i nadnice domaćih radnika.

Unatoč nezaposlenosti na tržištu rada EU, istraživanja pokazuju kako postoji nedostatak radne snage zbog raznih kvalifikacija, regionalnih različitosti ponude i potražnje te demografskih trendova u Europskoj uniji. Rješenje za tu situaciju bio bi veći priljev imigranata nevezano za obrazovanost te porast kretanja domaće radne snage (Penava-2011:337-339).

Borjas (1987.) provodi analizu veličine konkurencije između imigranata i domaće radne snage na tržištu rada te zaključuje da imigranti nemaju veliki utjecaj na nadnicu za domaće stanovništvo. Dobiveni rezultati njegove analize pokazuju da će nadnice imigranata pasti za 10% ako se ponuda poveća za 10%. LaLonde i Topel (1991. i 1993.) zaključuju da imigracija nema neki veliki utjecaj na nadnicu domaćih radnika, dok bi nadnica bivših migranata pala.

Altonji i Card (1991.) istražuju utjecaja imigracije na tržište rada te dolaze do zaključka da je nisko kvalificirana radna snaga u svezi s priljevom imigranata, dok je utjecaj imigracije na zaposlenost gotovo je jednak nuli, odnosno negativan. Koristeći model prostorne korelacije, Winter-Ebmer i Zweimuller (1996.) otkrivaju da imigracije imaju pozitivan utjecaj na domaće nadnice, dok Borjas Freeman i Katz koriste metodu procjene jer smatraju da metoda prostorne korelacije ima mnogo nedostataka te su u svom istraživanju uspoređivali radnike prema kvalifikaciji te njihov utjecaj na nadnice. Dolaze do zaključka da je negativan efekt imigracije veći ako je analizirano područje veće te da se ističe iseljavanje domaćih radnika priljevom imigranata.

2003. godine Borjas otkriva novi način procjene utjecaja migranata na tržište rada i njegove sastavnice. Sudjelovanjem grupa koje se razlikuju prema stupnju obrazovanja analizira varijacije ponude rada. Procjenom da šok ponude od 10% smanjio tjedne zarade za 4%, a godišnje za 6,4%, dokazuje se da imigracije smanjuju ponudu rada domaćih radnika, te se dolazi do zaključka gdje je utjecaj migracija na nezaposlenost negativan, kako na tržištu građevinske industrije, tako i na tržištu rada u cijelosti. Ekonometrijski rezultati ovog istraživanja ukazuju da imigracija smanjuje nadnicu i ponudu rada domaćih radnika s kojima se natječu na tržištu rada. Analiza je pokazala da je priljev migranata umanjio nadnicu domaćem radniku za 3,2%, gdje se može uočiti razlika utjecaja kada se gleda različit stupanj obrazovanja. Bonin 2005. godine se koristi istim modelom istraživanja, ali gledajući Njemačko tržište. Rezultati njegove analize pokazali su se isti kao i kod Borjasa, tj. dokazano je da imigracije imaju negativan utjecaj. Imigranti ne uzrokuju povećanje nezaposlenosti te nadnica domaće radne snage pada za samo 1%. (Penava-2011:340-345).

Hicks (1932.) u Teoriji nadnica navodi kako su glavni uzroci migracija razlike u plaćama. Do danas, sve ekonomske studije o migracijskim odlukama koriste Hicksova razmatranja kao opći temelj na kojem se grade sofisticiraniji argumenti o utjecaju drugih raznih čimbenika. Ovi se ekonomski čimbenici smatraju relevantnima za unutarnju mobilnost ljudi jednako kao i za mobilnost među zemljama. U tom kontekstu, migracija se promatra kao ulaganje u ljudski kapital, što donosi potencijalno veći prihod u zemlji odrednici, nego u zemlji iseljenici. U Ujedinjenom Kraljevstvu došlo je do velikog protoka unutarnjih migracija, od kojih je većina u području u kojima stanovnici Ujedinjenog Kraljevstva nisu voljni ili ne mogu raditi. Također, mnoge druge zemlje doživljavaju vanjske tokove jer domaća tržišta nisu u stanju konkurirati privlačnosti drugih zemalja. U novije vrijeme protok migranata i izbjeglica preko Sredozemlje i Egejskog mora povećao je neto priljev u nekoliko europskih zemalja. Međutim, mjerenje ovih pojava i dobivanje kvantificiranih podataka je teško, ako ne i nemoguće. (Cedefop- 2016.)

Na migracije će općenito utjecati nedostatak radnika u zemljama odrednicama, jer one otvaraju nova radna mjesta ili mogućnosti koje će dovesti do pretpostavljenih migracijskih tokova. U Republici Hrvatskoj 2020. godine povećanje radnih kvota na 33000 za građevinsku industriju te povećanje broja izdanih radnih dozvola ukazuje na potražnju za radnom snagom. Potražnja za radnom snagom ukazuje na činjenicu da migranti ne zauzimaju radna mjesta domaćem radno aktivnom stanovništvu, već da ga nadopunjuju. Sukladno tome, 2018. godina bilježi rast zaposlenih u građevinskoj industriji za više od 4000 osoba u odnosu na 2017. godinu. Udio

zaposlenih je u stalnom porastu, a to ima pozitivan utjecaj povećanje radova u građevinskoj industriji što direktno povećava udio građevinske industrije u BDP-u te rast gospodarstva.

Slika 4. prikazuje trendove u zaposlenosti u određenim članicama Europske unije. Projekcije zaposlenosti za 2025. godinu prikazane su po industrijama te u ukupnom broju. U primjeru Hrvatske, može se uočiti povećanje zaposlenosti u svim sektorima osim u proizvodnom i uslužnom sektoru gdje broj zaposlenih pada do 2025. godine.

Slika 4 Trendovi zapošljavanja prema zemljama i sektorima

Broad sectors	Primary sector and utilities		Manufacturing		Construction		Distribution and transport		Business and other services		Non-marketed services		All sectors	
	2015	2025	2015	2025	2015	2025	2015	2025	2015	2025	2015	2025	2015	2025
Austria	237	216	638	626	293	285	1 181	1 261	979	1 043	972	1 018	4 300	4 449
Belgium	107	102	513	519	276	274	980	1 029	1 319	1 560	1 397	1 541	4 591	5 018
Bulgaria	733	681	566	519	182	192	834	842	511	565	562	533	3 367	3 334
Croatia	196	132	252	244	175	210	459	484	104	125	429	499	1 814	1 684
Cyprus	14	13	26	27	26	27	120	151	90	105	77	84	384	406
Czech Republic	287	264	1 271	1 252	455	465	1 292	1 345	982	1 060	871	907	5 159	5 293
Denmark	97	80	296	292	161	170	703	705	664	774	864	927	2 785	2 948
Estonia	45	35	115	102	48	46	149	148	126	134	149	141	632	606
Finland	144	132	363	368	190	190	532	565	566	655	710	716	2 808	2 828
France	1 062	992	2 779	2 868	1 810	1 828	6 378	6 508	7 367	8 496	7 976	8 492	27 373	29 184
Germany	1 215	1 046	7 431	6 939	2 456	2 293	9 695	9 224	11 787	12 355	9 767	9 675	42 362	41 532
Greece	537	463	321	316	173	208	1 195	1 322	709	796	849	857	3 783	3 963
Hungary	379	255	810	785	268	290	1 003	948	758	878	933	1 041	4 181	4 196
Ireland	138	128	212	211	112	217	503	547	465	535	491	558	1 921	2 186
Italy	1 168	897	4 254	4 128	1 598	1 579	5 935	6 140	7 047	8 072	4 387	4 658	24 389	25 474
Latvia	87	69	133	136	66	68	240	246	198	209	187	173	912	901
Lithuania	152	142	202	194	100	94	360	373	220	249	293	295	1 327	1 348
Luxembourg	9	8	32	30	40	51	95	103	139	167	79	78	394	437
Malta	10	9	21	17	9	10	47	50	53	57	44	44	185	186
Netherlands	286	280	811	744	442	466	2 210	2 380	2 575	2 760	2 293	2 354	8 817	8 963

IZVOR: Cedefop: Future skill needs in Europe: Critical labour force trends 2016.: https://www.cedefop.europa.eu/files/5559_en.pdf [PRISTUPLJENO: 08. rujna 2020]

5.3. Analiza trendova i mogućnosti rasta građevinske industrije

Globalno građevinsko tržište predstavlja veliko, rastuće, rascjepkano, regionalno fluktuirajuće i rizično s jakom konkurencijom. Kako bi poduzeća preživjela i rasla na globalnom tržištu punom prilika i prijetnji trebaju voditi računa o stalnom rastu konkurentnosti, odabrati primjeren način ulaska na ciljano tržište te upravljati rizicima povezanim s međunarodnim građevinskim projektima, osobito prilikom poslovanja u zemljama u razvoju (Ministarstvo gospodarstva-2014:270).

Tržište građevinske industrije diljem svijeta prati usporen oporavak od recesije, izričito u Europi koja je 2012. godine jedina zabilježila negativnu stopu rasta. Usmjerenost je na infrastrukturi i energetici, dok najveće izgleda za rast imaju tržišta u razvoju.

Tržište SAD-a počelo se oporavljati poslije duge recesije, ali s niske polazišne točke. Rast tržišta potaknut je od strane privatnog sektora, ali je stanogradnja još uvijek niska. Stopa rasta 2012. u SAD-u iznosila je 6%. Europsko građevinsko tržište karakterizira negativna stopa rasta od -2%, kriza zaduženih zemalja te slaba niskogradnja. Njemačka i skandinavske zemlje jedine su ostvarile rast posljednjih godina.

Zemlje Istoka u razvoju bilježile su rast, no ne visok kao nekada. Do relativne stagnacije došlo je u Kini i Indiji, dok je na drugim tržištima zemalja u razvoju postignut rast. U centru pozornosti bili su infrastrukturni radovi te radovi vezani uz energetske sektor, a stopa rasta ovih zemalja 2012. bila je 6%.

U Latinskoj Americi, u području građevine, prednjači Brazil, samo zahvaljujući olimpijadi i svjetskom prvenstvu, a glavna područja aktivnosti su infrastruktura i energetske sektor, te se očekuje dugoročan rast i razvoj građevinske industrije. U zemljama CIS-a, Rusija vlada, budući da joj poslovna aktivnost ovisi o cijeni nafte. Tržišta manjih zemalja su različita te ovise o izvoru financiranja, nafte i plinu (Ministarstvo gospodarstva-2014:270).

Veliki utjecaj na građevinsku industriju Europske unije imala je financijska i ekonomska kriza. Od 2008. godine do 2010. sezonski prilagođen indeks proizvodnje za građevinarstvo pao je za više od jedne petine, dok je u veljači 2012. godine razina izlaznih rezultata građevinarstva pala ispod one u vrijeme krize. Tek od svibnja 2012. slijedi stabilizacija. Uvođenje mjera kojima se potiče investiranje ključne su za građevinsku industriju iz razloga što povećanje investicijskih sredstava utječe na osiguravanje sredstava za isplatu nadnica, tj. povećava se zaposlenost u izgradnji infrastrukturnih i drugih (HGK-2016:4).

U većini Europskih zemalja može se uočiti oporavak građevinarstva, no taj oporavak je i dalje skroman. Oporavljat će se i jačati u skladu s gospodarskim rastom i razvojem, a osobito s dinamikom investicijske aktivnosti koju EU želi potaknuti (HGK-2016:9). Perspektive građevinarstva povoljne su jer su od važnosti za provedbu promjena koje EU planira s ciljem osiguranja uvjeta za ostvarivanje dugoročno stabilnog rasta. Nova infrastruktura te rekonstrukcija i modernizacija stare otvaraju potencijalno velike poslove za građevinsku industriju.

Europska unija mora osigurati preduvjete za brz i održiv gospodarski rast, za što bi trebala povećati razinu investiranja, a sukladno s tim rasti će građevinska industrija. Tako su perspektive građevinske industrije povoljne, a to se posebno odnosi na zemlje koje su zbog krize izgubile značajan građevinski potencijal. U mnogim zemljama ne može se očekivati

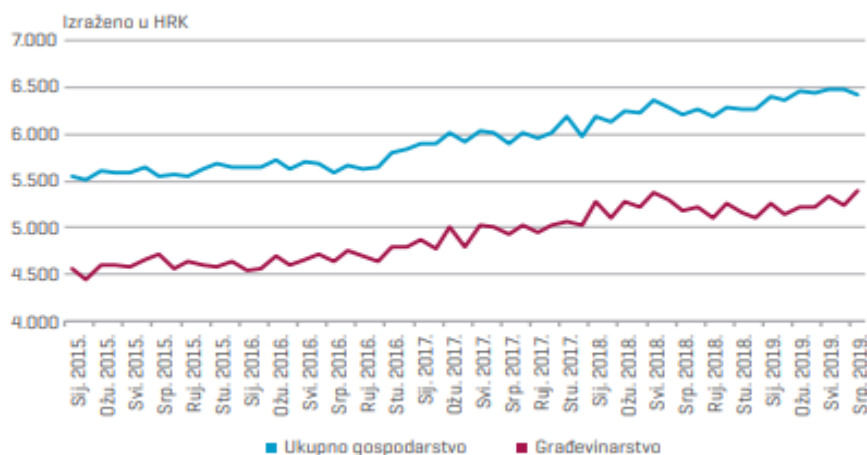
povratak razine građevinarstva na one prije krize, a to se svakako odnosi na Hrvatsku. Kada je u pitanju Hrvatska, potrebno je stvarati poslovno okruženje koje će omogućiti građevinskim tvrtkama koje su opstale nakon krize ravnopravnije uključivanje u ostvarivanje investicijskih planova u zemlji i u EU te povoljnije financiranje njihove poslovne aktivnosti (HKG-2016:10).

Domaćim poslovnim subjektima koji su pogođeni dugoročnom recesijom, dosta često nedostaju potrebne reference, imaju loše pokazatelje potrebne za natječaje, nedostavno ih prate bankarske institucije, pogađa ih odljev radne snage u inozemstvo te im je sve teže konkurirati na natječajima za veće investicijske projekte u zemlji i inozemstvu. Bez postavljanja domaće građevinske operative kao izvoditelja investicijskih projekata nemoguće je očekivati stvaranje visoko konkurentnog sektora koji rezultira visokom dodanom vrijednosti. Uz to, građevinari se trebaju modificirati novim okolnostima te se rekonstruirati u pogledu organizacije i tehnologije kako bi mogli obavljati nove poslove u skladu s investicijskim trendovima u EU i svijetu (HGK-2016:10).

Također, trebaju se prilagoditi novoj potražnji, biti otvoreni novim znanjima i vještinama, primjenjivati nove tehnologije te zadovoljavati potrebe povezane s klimatskim promjenama, ekološkom učinkovitošću te očuvanjem okoliša. Zadatak za razvoj hrvatske građevinske industrije je težak zbog inozemnih konkurenata na domaćem tržištu te potrebe da hrvatski poduzetnici snažnije zakorače na strana tržišta. Za zemlju s niskom razinom zaposlenosti građevinarstvo je važna industrija zbog snažnog multiplikativnog učinka na druge sektore u gospodarstvu. Studije pokazuju da svako novo radno mjesto u građevinskom sektoru osigurava dva radna mjesta u drugim industrijama (GK-2016:11).

Nakon šest godina krize obilježenim padom građevinskih radova i zaposlenosti, 2015. godine usporavaju negativni trendovi, do se 2017. i 2018. godine bilježi oporavak građevinskog sektora. Prvih sedam mjeseci 2019. godine uočen se niz pozitivnih trendova u građevinskoj industriji te povećanje građevinskih radova za 9,7% na međugodišnjoj razini (Sektorske analize 2019). Trendu oporavka građevinske industrije najviše je pridonio oporavak tržišta nekretnina te je tako vrijednost radova stambene gradnje u 2018. godini iznosila 2,9 milijardi kuna što je za 6,4% više nego u 2017. godini (Sektorske analize 2019.) Iako se vide pozitivni pomaci, vrijednost izgradnje još uvijek nije na razini iz pred recesijskog razdoblja. Prosječna neto plaća u građevinskom sektoru u prvih sedam mjeseci 2019. godine bila je za 18,3% manja u odnosu na prosječnu neto plaću u Hrvatskoj. U odnosu na isto razdoblje prethodne 2018. godine prosječna neto plaća u građevinarstvu povećala se za tek 0,2%. (Slika 5)

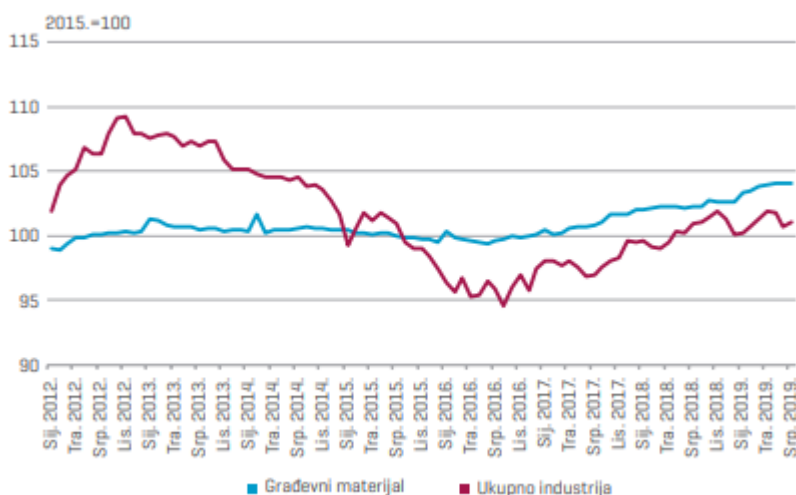
Slika 5 Prosječne mjesečne isplaćene neto plaće u građevinarstvu i ukupnom gospodarstvu RH, siječanj 2015.- srpanj 2019.

IZVOR: *Sektorske analize- Građevinarstvo 2019:* https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/sektorske-analize/SA_Građevinarstvo-2019.pdf [PRISTUPLJENO: 12. lipnja 2020]

Oporavak građevinske aktivnosti utječe na blagi rast cijena građevinskog materijala. Uz to je prosječna cijena građevinskog materijala u srpnju 2019. bila veća za 2% u usporedbi s istim mjesecom 2018. godine, dok su se proizvođačke cijene ukupne industrije zadržale na približno istoj razini što je prikazano u slici 6 (Sektorske analize 2019).

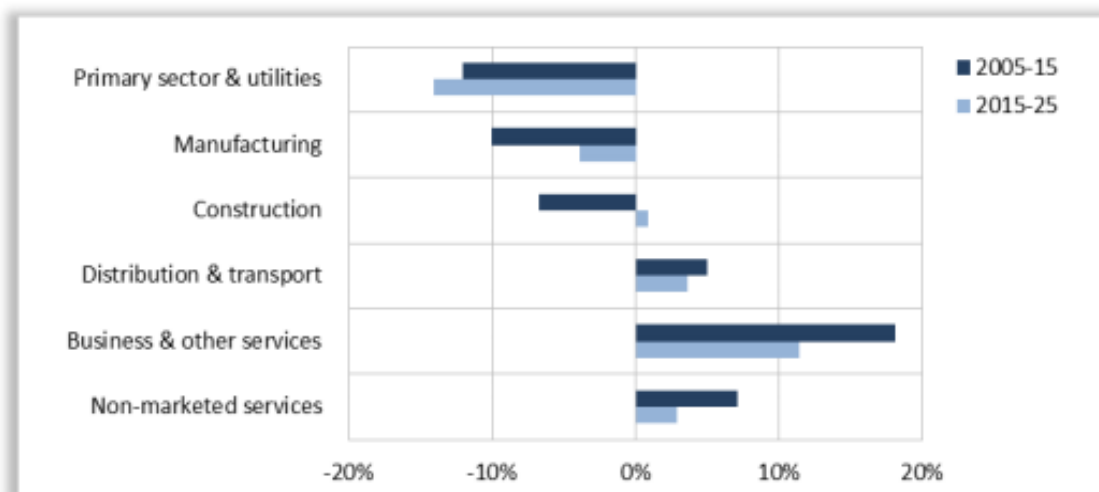
Slika 6 Indeksi proizvođačkih cijena industrije i cijena građevinskog materijala u RH, siječanj 2012.- srpanj 2019

IZVOR: *Sektorske analize- Građevinarstvo 2019.:* https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/sektorske-analize/SA_Građevinarstvo-2019.pdf [PRISTUPLJENO 12. lipnja 2020]

Određeni ključni pokretači, poput demografske strukture tehnoloških napredaka i klimatske promjene značajno će utjecati na buduće zapošljavanje, strukturu zanimanja, vještine i kvalifikacije zaposlenika diljem Europe. Intenzitet utjecaja svakog pokretača varira, ovisno o sektorskim aktivnostima (proizvodnja ili usluge) ili ranjivosti na egzogene elemente kao što je globalna konkurencija. To se odražava u upornosti dugoročnih trendova, poput pada zaposlenosti u primarnim industrijama i prerađivačkoj industriji, dok se očekuje rast zaposlenosti u tercijarnim djelatnostima poput poslovnih usluga i maloprodaje. U razdoblju od 2015. godine do 2025. godine očekuje se porast broja zaposlenih u odnosu na razdoblje 2005. do 2015. godine u području građevine. Za isto razdoblje očekuje se usporavanje pada broja zaposlenih u proizvodnom sektoru koji iznosi -5% u odnosu na prethodno razdoblje kada je iznosio oko 10%. očekuje se daljnji rast uslužnog sektora, ali po manjim stopama nego u prethodnom desetljeću kao što se može vidjeti iz slike 7.(Cedefop 2016.).

Slika 7 Trendovi zapošljavanja po sektorima u EU-28 u razdoblju od 2005. do 2025. godine

IZVOR: Cedefop: *Future skill needs in Europe: Critical labour force trends 2016.:* https://www.cedefop.europa.eu/files/5559_en.pdf [PRISTUPLJENO: 08. rujna 2020]

Iako se očekuje da će cijeli proizvodni sektor doživjeti blagi pad, u podsektoru motornih vozila očekuje se rast od oko 4% do 2025 godine. Buduća zaposlenost u podsektorima ostale transportne opreme i elektroničke opreme biti će stabilna te u narednih 10 godina doživjeti će promjene za 0,5%. Također se očekuje da će mjere štednje koje provode mnoge europske države rezultirati sporijim, ali pozitivnim rastom zaposlenosti na tržištu usluga do 2025. godine. Rast zaposlenosti obično doprinosi marginalnom broju radnih mjesta dostupnih na tržištu rada, a velik udio novo zaposlenih osoba prirodno će stvoriti potrebu za visoko kvalitetnim obrazovanjem i osposobljavanjem u skladu s potrebama za određenim vještinama

na tržištu rada. Kao što se može vidjeti iz slike 8. u razdoblju od 2015. do 2025. godine, očekuje se rast zaposlenih u građevinskom sektoru tek za 0,1%. Zbog tako niskog rasta za očekivati je da neće biti potražnje za radnicima u građevinskoj industriji. Veći porast ne očekuje se ni u drugim industrijama, dok se u primarnom sektoru očekuje pad potražnje za zaposlenima.

Slika 8 Trendovi zapošljavanja u industrijama u EU-28, 2005.-2025. godine

	Levels (000s)			Change (000s)		Share (%)			Growth p.a. (%)	
	2005	2015	2025	2005-15	2015-25	2005	2015	2025	2005-15	2015-25
Primary sector and utilities	17 298	15 211	13 066	- 2 087	- 2 144	7.7	6.5	5.4	-1.2	-1.4
Manufacturing	36 589	32 908	31 627	- 3 681	- 1 281	16.2	14.1	13.1	-1.0	-0.4
Construction	16 201	15 108	15 231	- 1 093	123	7.2	6.5	6.3	-0.7	0.1
Distribution and transport	54 862	57 810	59 912	2 948	2 102	24.3	24.7	24.9	0.5	0.4
Business and other services	49 963	58 616	65 213	8 653	6 597	22.1	25.1	27.1	1.7	1.1
Non-marketed services	50 737	54 312	55 859	3 575	1 547	22.5	23.2	23.2	0.7	0.3
All Industries	225 649	233 965	240 908	8 316	6 943	100.0	100.0	100.0	0.4	0.3

IZVOR: Cedefop: *Future skill needs in Europe: Critical labour force trends 2016.*: https://www.cedefop.europa.eu/files/5559_en.pdf [PRISTUPLJENO: 08. rujna 2020]

6. Zaključak

Integracija imigranata višedimenzionalan je proces kojeg je teško jednoznačno odrediti budući da je riječ o procesu društvene promjene. Postoje razni razlozi emigriranja ljudi u druge države, no uglavnom se sve svodi na nepovoljne uvjete na tržištu rada, nisku kvalitetu života te želju za boljim životnim standardom i većom plaćom. Migracije i razvoj građevinske industrije međusobno su zavisni procesi u globalnom svijetu. U Hrvatskoj se migracijska kretanja još uvijek ne percipiraju kao važna društvena pitanja, pa se može očekivati da će Hrvatska biti odredišna zemlja zakonitih i nezakonitih migranata. Brojne studije pokušale su odrediti utjecaj imigracije na tržište rada, no znanstvenici i nositelji ekonomske politike još uvijek nisu u mogućnosti jednoznačno odrediti utjecaj migracija na domaće radnike i tržište rada. Demografski trendovi u Europskoj Uniji većinom su negativni te je u većini zemalja slučaj da je mortalitet veći od nataliteta, odnosno prisutna je prirodna depopulacija. Zbog takvih kretanja nastaje negativni demografski i gospodarski razvoj, točnije niži rast BDP-a po stanovništvu, usporavanje ekonomskog rasta i smanjenja konkurentnosti. Iako su neke zemlje skeptične prema migrantima, studije pokazuju da utjecaj migranata na tržište rada slabo. Građevinarstvo u Hrvatskoj u zadnjih nekoliko godina karakterizira oporavak aktivnosti koji je nastao nakon razdoblja snažne recesije pa tek 2017. godine dolazi do povećanja obujma građevinskih radova, povećanja broja zaposlenih te rasta cijena prodanih stanova. 2018. godina zabilježila je blago povećanje udjela građevinske industrije u BDP-u, broja zaposlenih, obujma građevinskih radova te snažni rast broja novoizgrađenih stanova. Početak 2019. godine bilježi prosječan rast cijena stanova te izdanih odobrenja za gradnju stanova. Unatoč brojnim studijama, još uvijek nije moguće odrediti stvarni utjecaj migracija na tržište rada, a otežana identifikacija utjecaja migracija proizlazi iz nedostupnost i neusporedivost statističkih podataka. Oporavak građevinarstva uočljiv je u mnogim zemljama članicama EU, ali je i dalje skroman te još uvijek ispod pred kriznih razina. Jačat će u skladu s budućom dinamikom gospodarskog rasta, a pogotovo s dinamikom investicijske aktivnosti koju EU želi potaknuti. Prema analizi trendova, očekuje se blagi rast zaposlenosti u građevinskoj industriji u Republici Hrvatskoj. Ipak, ostaje neizvjesno kako će recentna gospodarska kriza uzrokovana COVID 19 virusom, utjecati na tržište građevinske industrije. Za očekivati je da će utjecati na smanjenje investicija u području građevinske industrije.

Literatura

1. Alilović, M. (2016): Analiza financijskih izvještaja građevinskih poduzeća, Završni rad, Sveučilište u Splitu, Dostupno na: <https://repositorij.efst.unist.hr/islandora/object/efst%3A236/datastream/PDF/view> [28. svibnja 2020]
2. Bejaković, P. (2003) Nezaposlenost, Institut za javne financije. *Financijska teorija i praksa*, Vol. 27(4), Zagreb , Pojmovnik; UDK 331.56 Prosinac 2003, str. 659-661, Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=8931 [26. travnja 2019]
3. Botrić, V.(2015): Immigrants` Characteristics and the Croatian Labour Market: An Explorative Study. *Migracijske i etničke teme*, Vol.31(1), Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=206785 [13. ožujka2019]
4. Botrić, V.(2016): Nezaposlenost i dugotrajna nezaposlenost doseljenih u Hrvatsku. Vol. 32(1),str. 63.69.,dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/157606> [23. siječnja 2019]
5. Butarac, G.(2019.): Sektorske analize: Građevinarstvo i nekretnine, *Ekonomski institut Zagreb*, No. 8, Dostupno na: https://www.eizg.hr/userdocsimages/publikacije/serijske-publikacije/sektorske-analize/SA_Građevinarstvo-2019.pdf [30. svibnja 2020.]
6. Cedefop (2016.): Future skill needs in Europe: Critical labour force trends , *Luxembourg:Publications Office of the European Union*, Dostupno na: https://www.cedefop.europa.eu/files/5559_en.pdf [08. rujna 2020]
7. Družić, I.(2004): Resursi i tržišta hrvatskog gospodarstva, Politička kultura, Zagreb
8. DZS(2017), Migracije stanovništva Republike Hrvatske u 2017., Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/07-01-02_01_2018.htm [16.ožujka 2019.]
9. DZS(2011), Projekcije stanovništva Republike Hrvatske od 2010. do 2061., Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/Projections/projekcije_stanovnistva_2010-2061.pdf, [17.veljače 2019.]
10. DZS(2019) Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2018., Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm [23. veljače 2020]
11. DZS(2019) Statističke informacije 2019., Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/StatInfo/pdf/StatInfo2019.pdf [24.travnja 2020]

12. DZS(2018) Statistički ljetopis Republike Hrvatske 2018., Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2018/sljh2018.pdf [17. svibnja 2020]
13. Europski gospodarski i socijalni odbor(2018): Mišljenje Europskog gospodarskog i socijalnog odbora o troškovima „ne-imigracije“ i neintegracije, Službeni list Europske unije, Dostupno na: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IE2459&from=ES> [11.lipnja 2020]
14. Eurostat(2019): Statistički podatci o migracijama i migrantnom stanovništvu, Dostupno na: [https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/hr#Migracijski_tokovi: U EU je 2017. uselilo 2.2C4 milijuna osoba iz dr.C5.BEava koje nisu .C4.8Dlanice EU-a](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Migration_and_migrant_population_statistics/hr#Migracijski_tokovi:U_EU_je_2017._uselilo_2.2C4_milijuna_osoba_iz_dr.C5.BEava_koje_nisu_.C4.8Dlanice_EU-a) [11. lipnja 2020]
15. HGK (2018.): Pregled statističkih pokazatelja u sektoru graditeljstva RH. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/statisticki-pokazatelji-u-graditeljstvu-20175b3b205891561.pdf> [10. rujna 2019.]
16. HGK (2019.): Pregled osnovnih statističkih pokazatelja u graditeljstvu RH, Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/pregled-pokazatelja-u-graditeljstvu-i-vi-20195e32b229c4840.pdf> [12.lipnja 2020]
17. HGK- Tržište rada u Hrvatskoj- Nezaposlenost mladih, obrazovanje, radni vijek. Dostupno na: <https://www.hgk.hr/documents/trziste-rada-nezaposlenost-mladih-obrazovanje-radni-vijek-final-12201557b6ebf8a8c13.pdf> [17. veljače 2019.]
18. Horvat, T.(2016.), „Kretanje radne snage u EU: uzroci, trendovi i perspektive, Sveučilište Sjever, Sveučilišni centar Varaždin, Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/islandora/object/unin:873/preview> [13.kolovoza 2020]
19. Institut za migracije i narodnosti- Integracija migranata u Europskoj uniji s osvrtom na Hrvatsku: strateška polazišta instituta za migracije i narodnosti. Dostupno na: http://www.imin.hr/c/document_library/get_file?uuid=8aa80cd9-f191-4f01-b4cb-a302b8d14a0d&groupId=10156 [17.siječnja 2020.]
20. Jerić, M.(2019.), „Suvremeno iseljavanje Hrvata: kakva je budućnost Republike Hrvatske?“, *Oeconomica Jadertina* 2, dostupno na: file:///C:/Users/Nena/Downloads/document_1.PDF [10.ožujka 2020.]
21. Jennissen, R.(2007.), „Causality Chains in the International Migrations System Approach“, *Population Research and Policy Review*, vol. 26, no. 4, Dostupno na: <https://econpapers.repec.org/> [04.ožujka 2020]

22. Kersan-Škabić I.(2012.), „Ekonomija Europske unije“, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Pula [13.srpnja 2020.]
23. Klempić Bogadi, S., Lajić, I.(2014.): Suvremena migracijska obilježja statističkih jedinica Republike Hrvatske, *Migracijske i etničke teme*, Vol. 30, No. 3, str. 437.-447., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/135719> [06.svibnja 2020.]
24. Kralj, I. (2014.), „Analiza građevinskog sektora u RH“, Financijski klub. Dostupno na: <http://finance.hr/analiza-gradevinskog-sektora-u-rh/> [12.rujna 2019.]
25. Matassi Graovac, V.(2004.), „Geografija: Svjetski dan migracija“, Dostupno na: <https://www.geografija.hr teme/svjetski-dan-migracija/> [04.ožujka 2020]
26. Medanić, B., (2005), „Recentna razina i bonitet upravljanja i rukovođenja u hrvatskom građevinarstvu“. Ekonomski pregled, Vol. 56 (9), str. 684-705., Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/10406> [10.veljače 2019.]
27. Mikac, R., Dragović, F. (2017.): Masovne migracije: Izazovi, posljedice i put naprijed, Forum za sigurnosne studije, God 1, Broj 1, dostupno na: file:///C:/Users/Nena/Downloads/07_mikac_dragovic.pdf [11. lipnja 2020.]
28. Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske- Državljeni trećih zemalja. Dostupno na: <https://mup.gov.hr/gradjani-281562/moji-dokumenti-281563/stranci-333/drzavljeni-trecih-zemalja/281820> [27. veljače 2020.]
29. Ministarstvo gospodarstva Republike Hrvatske (2014.)- Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020.
30. Narodne novine(2014.): Industrijska strategija Republike Hrvatske 2014.-2020., dostupno na: https://www.mingo.hr/public/industrija/Industrijska_strategija_%202014_2020.pdf [20.04.2020.]
31. Obadić, A. (2008.): Kretanje hrvatske ponude rada i njen utjecaj na migracijske tijekove. *Migracijske i etničke teme*, Ekonomski fakultet, Zagreb, Vol.24 (1-2), str. 91-108. dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=41561 [14.prosinca 2019.]
32. Obadić, A., Majić E.(2013.): Analiza strukture nezaposlenosti visokoobrazovanih osoba u Republici Hrvatskoj i mjere za njezino smanjivanje. *Poslovna izvrsnost* Zagreb, vol. 7 (2), str. 103- 12, dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/112693> [17. veljače 2020]

33. Obadić, A. (2003.): Utjecaj aktivnih i pasivnih politika na tržište rada. *Financijska teorija i praksa*, Vol. 25 (4), str. 259-246., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/5770> [21. rujna 2019.]
34. Obadić, A., Smolić Š.(2007): Analiza radnog kontingenta i ekonomska aktivnost stanovništva Hrvatske. *EFZG working paper series*, Vol 1, No. 7., str. 4-14-. dostupno na: file:///C:/Users/Nena/Downloads/Clanak_07_11.pdf [21. travnja 2020.]
35. Park, E.R. (1928.): Human Migration an the Marginal Man, , *The American Journal of Sociology*, Vol. 33, No. 6., str. 881-893., dostupno na: <https://www.jstor.org/stable/2765982?seq=1> [04.ožujka 2020.]
36. Penava, M. (2011): Utjecaj migracija na Europsko tržište rada. *Ekonomski misao i praksa*, (2), str. 335-362., dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/75552> [17. veljače 2020]
37. Poslovni dnevnik(2018): <https://www.poslovni.hr/nekretnine/mnoge-velike-graevinske-tvrtke-nisu-se-prilagodile-novom-trzistu-ostali-smo-bez-lokomotiva-koje-mogu-vuci-sektor-339985> [12.lipnja 2020]
38. Schoorl, J.(1995.)Determinants of International Migration: Theoretical Approaches and Implications for Survey Research- Causes of International Migration, Proceedings of a Workshop, Luxembourg, 14-16 December 1994, Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities, Brussels, ESCS-EC-EAEC, Dostupno na:https://books.google.hr/books?id=NvR92C_aRo4C&printsec=frontcover&dq=isbn:0788126849&hl=hr&sa=X&ved=0ahUKewjymZrmslHoAhUMIMUKHZ_5BisQ6AEIjzAA#v=onepage&q&f=false [04.ožujka 2020.]
39. Župarić – Iljić, D.(2016): Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb
40. Wertheimer - Baletić, A.(1999): Stanovništvo i razvoj, Mate, Zagreb
41. Werthimer – Baletić, A. (1982): Demografija, *Stanovništvo i ekonomski razvitak*, Informator, Zagreb

Popis tablica

Tablica 1 Projekcije radno sposobnog stanovništva u razdoblju 2021.-2051. godine	9
Tablica 2. Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske	18
Tablica 3 Unutarnja migracija stanovništva Republike Hrvatske prema području preseljenja.....	19
Tablica 4 Radno sposobno stanovništvo prema aktivnosti 15-64 godine(u tisućama) ..	23
Tablica 5 Glavni sektorski pokazatelji.....	26
Tablica 6 Izdane građevinske dozvole	28
Tablica 7 Broj zaposlenih u građevinskoj industriji	29
Tablica 8 Godišnje kvote za radne dozvole po djelatnostima u 2020. godini.....	35

Popis slika

Slika 1	Useljavanje prema državljanstvu 2017. godine.....	12
Slika 2	Udio građevinarstva u BDP-u u RH i EU-28,2000.-2018.	31
Slika 3	Izvršeni građevinski radovi prema vrsti građevine u RH, 2015.-2018. godine ...	33
Slika 4	Trendovi zapošljavanja prema zemljama i sektorima.....	40
Slika 5	Prosječne mjesečne isplaćene neto plaće u građevinarstvu i ukupnom gospodarstvu RH, siječanj 2015.- srpanj 2019.	43
Slika 6	Indeksi proizvođačkih cijena industrije i cijena građevinskog materijala u RH, siječanj 2012.-srpanj 2019	43
Slika 7	Trendovi zapošljavanja po sektorima u EU-28 u razdoblju od 2005. do 2025. godine	44
Slika 8	Trendovi zapošljavanja u industrijama u EU-28, 2005.-2025. godine	45

Popis grafova

Graf 1 Povećanje kvote za radne dozvole	29
Graf 2 Udio u ukupnoj zaposlenosti (%)	31
Graf 3 Broj završenih zgrada u razdoblju od 2008. do 2018. godine.....	32

Životopis

OSOBNE INFORMACIJE **Skender Nevenka**

 Odranska 8, 10000 Zagreb (Hrvatska)

 +385958821761

 nenaskender18@gmail.com

RADNO ISKUSTVO

vođenje i održavanje apartmana
Korčula (Hrvatska)

deklariranje i skladištenje robe
Imotski (Hrvatska)

animacija djece
Zagreb (Hrvatska)

20/09/2016–15/07/2019 **Raznovrsni poslovi u sklopu studentskog doma**
Studentski centar, Zagreb (Hrvatska)

Administrativni asistent / administrativna asistentica
Odvjetničko društvo Knezović i partneri, Zagreb (Hrvatska)

OBRAZOVANJE I OSPOBLJAVANJE

Ekonomist
Ekonomska škola, Imotski (Hrvatska)

2014–danas **univ.bacc.oec.**
Ekonomski fakultet, Zagreb (Hrvatska)
Apsolvent sveučilišnog diplomskog studija Poslovne ekonomije u Zagrebu, smjer: Trgovina i međunarodno poslovanje

OSOBNE VJEŠTINE

Materinski jezik hrvatski

Strani jezici	RAZUMIJEVANJE		GOVOR		PISANJE
	Slušanje	Čitanje	Govorna interakcija	Govorna produkcija	
engleski	B2	B2	B2	B2	B2

Stupnjevi: A1 i A2: Početnik - B1 i B2: Samostalni korisnik - C1 i C2: Iskusni korisnik
Zajednički europski referentni okvir za jezike

Komunikacijske vještine
-Dobre komunikacijske vještine
-Timski duh
-Izražena sposobnost prilagodbe multikulturmom okruženju